

Міністерство освіти і науки України
Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка

Кафедра професійної освіти та технологій
сільськогосподарського виробництва

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

Тема: «**РОЗВИТОК САМООСВІТНИХ УМІНЬ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ
ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ В ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ
ПІДГОТОВКИ**»

Виконала:

Харченко Тетяна Іванівна,

спеціальність: 015 Професійна освіта
(Аграрне виробництво, переробка
сільськогосподарської продукції та
харчові технології)

Науковий керівник:

кандидат педагогічних наук, доцент

Вовк Б. І.

Допущено до захисту

«__» _____ 2024 р.

Завідувач кафедри

кандидат педагогічних наук,

доц. Самусь Т. В. _____

(підпис)

Дата захисту: «__» _____ 2024 р.

Оцінка _____

Підписи членів ЕК:

_____ Самусь Т. В.

_____ Вовк Б. І.

_____ Маринченко Є. О.

Глухів – 2024

Анотація

Магістерська робота присвячена дослідженню теоретичних і практичних аспектів розвитку самоосвітніх умінь майбутніх педагогів професійного навчання в контексті їх професійної підготовки. У сучасних умовах трансформації освіти та зростання вимог до професійної компетентності педагогів проблема самоосвіти набуває особливого значення.

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні педагогічних умов і розробці методики розвитку самоосвітніх умінь студентів спеціальності «015 Професійна освіта», а також у проведенні експериментальної перевірки її ефективності.

Об'єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх педагогів професійного навчання.

Предмет дослідження – педагогічні умови і методика розвитку самоосвітніх умінь студентів.

У першому розділі роботи розкрито сутність і значення самоосвітніх умінь у професійній діяльності педагогів, проаналізовано наукові підходи до цієї проблематики та визначено специфіку самоосвіти в контексті професійної підготовки. У другому розділі обґрунтовано педагогічні умови, розроблено методику розвитку самоосвітніх умінь та представлено результати експериментального дослідження їх ефективності.

Результати дослідження підтвердили, що системний підхід до розвитку самоосвітніх умінь сприяє формуванню ключових професійних компетентностей студентів, підвищує їхню готовність до самостійного навчання та професійної діяльності.

Практична значущість роботи полягає в можливості використання розробленої методики в освітньому процесі закладів вищої освіти для підготовки педагогів професійного навчання, зокрема в аграрній галузі.

Ключові слова: самоосвітні уміння, професійна підготовка, майбутні педагоги, педагогічні умови, методика навчання.

Abstract

This master's thesis explores the theoretical and practical aspects of developing self-education skills in future vocational education teachers within the context of their professional training. In the modern context of educational transformation and increasing demands on teachers' professional competencies, the issue of self-education has become particularly relevant.

The aim of the study is to justify the pedagogical conditions and develop a methodology for enhancing self-education skills in students of the "015 Vocational Education" specialty, as well as to experimentally verify its effectiveness.

The object of the study is the professional training of future vocational education teachers.

The subject of the study is the pedagogical conditions and methodology for developing students' self-education skills.

The first chapter of the thesis examines the essence and significance of self-education skills in teachers' professional activities, analyzes scientific approaches to this issue, and identifies the specifics of self-education in the context of professional training. The second chapter substantiates the pedagogical conditions, develops a methodology for enhancing self-education skills, and presents the results of an experimental study on its effectiveness.

The research results confirmed that a systematic approach to developing self-education skills contributes to the formation of students' key professional competencies and enhances their readiness for independent learning and professional activities.

The practical significance of this work lies in the possibility of applying the developed methodology in the educational process of higher education institutions to train vocational education teachers, particularly in the agricultural sector.

Keywords: self-education skills, professional training, future teachers, pedagogical conditions, teaching methodology.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ САМООСВІТНІХ УМІНЬ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ В ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ	9
1.1. Специфіка підготовка майбутніх педагогів професійного навчання та її зв'язок із самоосвітою	9
1.2 Завдання системи самоосвіти та особливості її організації при підготовці майбутніх педагогів професійного навчання.....	23
1.3 Система розвитку самоосвітніх умінь майбутніх педагогів професійного навчання в процесі професійної підготовки	27
РОЗДІЛ II. МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ САМООСВІТНІХ УМІНЬ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ В ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ	45
2.1. Педагогічні умови розвитку самоосвітніх умінь майбутніх педагогів професійного навчання в процесі професійної підготовки.....	45
2.2 Реалізація методики розвитку самоосвітніх умінь майбутніх педагогів професійного навчання в процесі професійної підготовки	61
2.3. Експериментальна перевірка ефективності педагогічних умов розвитку самоосвітніх умінь майбутніх педагогів професійного навчання в процесі професійної підготовки	78
ВИСНОВКИ	87
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	90
ДОДАТКИ	94

ВСТУП

В сучасних умовах ринкової економіки заклади професійної (професійно-технічної) та фахової передвищої освіти зацікавлені у висококваліфікованих фахівцях – педагогах професійного навчання. Сучасний ринок праці відображає запити роботодавців до якості підготовки фахівців та динаміку таких запитів. А це вимагає оновлення самої системи підготовки майбутніх педагогів професійного навчання. Тому підготовці фахівців високого рівня приділяється особлива увага.

Серед стратегічних завдань реформування вищої професійної освіти України, визначених у Національній доктрині розвитку вищої освіти, поставлені такі завдання, як формування освіченої, творчої особистості, а також забезпечення пріоритетності розвитку людини. Одним із напрямків вирішення цих завдань є удосконалення освітнього процесу в закладах вищої освіти. Це зумовлено тією обставиною, що в умовах конкуренції зростає потреба в підготовці компетентних педагогах професійного навчання, які б володіли самоосвітніми вміннями.

Пошук дієвих шляхів розвитку самоосвітніх умінь майбутніх педагогів професійного навчання в процесі професійної підготовки, здатних системно, послідовно і професійно виконувати роботу, бути висококваліфікованими, компетентними фахівцями- професіоналами зі сформованим професійним мисленням, здійснюється відповідно до нормативних документів державного рівня: Конституції України (1996 р.), Закону України «Про вищу освіту» (2014 р.), Закону України «Про професійно- технічну освіту» (1998 р.), Стратегії інноваційного розвитку України на період до 2030 року (2019 р.), Проекту Концепції розвитку освіти України на період 2015-2025 років (2014 р.), та ін.

Основною складовою професійного комплексу вимог до майбутнього педагога професійного навчання стає його конкурентоздатність. Вона характеризує педагога як суб'єкта робочої сили з позиції його здатності витримувати конкуренцію з боку реальних або потенційних претендентів на його

робоче місце і стає цілеспрямовуючим вектором професійної підготовки майбутніх педагогів професійного навчання.

Підґрунтям дослідницького пошуку слугували ідеї, сформульовані у працях вітчизняних і зарубіжних учених із: теоретико-методичних засад професійної освіти (Н. Бідюк, В. Радкевич, Л. Шевчук, В. Ягупов); концептуальних положень компетентнісного підходу до професійної освіти (В. Болотов, В. Лозовецька, Н. Нагорна, О. Пометун, та ін.); педагогічних технологій розвитку самоосвітніх умінь (В. Манько, Г. Романова, О. Слатвінська та ін.); проблем формування конкурентоспроможного педагога професійного навчання на засадах самоосвіти (П. Лузан, С. Таран та ін.); психології праці, професійної підготовки особистості та її самоосвіта (М. Гриньова, В. Рибалка, С. Рубінштейн та ін.); проблеми формування готовності майбутніх фахівців до професійної діяльності (В. Кулько, О. Полозенко та ін.). Проблематика професійної підготовки майбутніх педагогів професійного навчання Т. Герлянд, С. Заскалета, П. Лузан, Д. Мельничук, П. Олійник, Л. Романенко, В. Свистун, З. Туряниця та ін.

Водночас, у науково-педагогічній літературі бракує досліджень, зорієнтованих на розвиток самоосвітніх умінь у майбутніх педагогів професійного навчання які навчаються за спеціальністю 015.37 Професійна освіта. Аграрне виробництво, переробка сільськогосподарської продукції та харчові технології в процесі професійної підготовки. На особливу увагу сьогодні заслуговують питання щодо використання сучасних педагогічних технологій в процесі підготовки педагогів професійного навчання зазначеної спеціальності зорієнтованих на розвиток самоосвітніх умінь, інноваційних методів і засобів навчання; врахування у підготовці фахівців вимог роботодавців тощо.

Отже, актуальність означеної проблеми, її теоретична і практична значущість та недостатня розробленість у педагогічній науці дали підстави для визначення теми магістерського дослідження: «Розвиток самоосвітніх умінь майбутніх педагогів професійного навчання в процесі професійної підготовки».

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні та експериментальній перевірці умов розвитку самоосвітніх умінь майбутніх педагогів професійного навчання в процесі професійної підготовки.

Об'єкт дослідження - професійна підготовка майбутніх педагогів професійного навчання.

Предмет дослідження - педагогічні умови розвитку самоосвітніх умінь майбутніх педагогів професійного навчання в процесі професійної підготовки спеціальності 015.37 Професійна освіта. Аграрне виробництво, переробка сільськогосподарської продукції та харчові технології у закладах вищої освіти.

Відповідно до мети дослідження визначено такі **завдання**:

1) Проаналізувати особливості підготовки педагогів професійного навчання спеціальності 015.37 Професійна освіта. Аграрне виробництво, переробка сільськогосподарської продукції та харчові технології в педагогічній теорії та практиці.

2) Розглянути систему розвитку самоосвітніх умінь майбутніх педагогів професійного навчання в процесі професійної підготовки.

3) З'ясувати стан досліджуваної проблеми розвитку самоосвітніх умінь в педагогічній теорії і практиці професійної підготовки майбутніх педагогів професійного навчання.

4) Теоретично обґрунтувати педагогічні умови розвитку самоосвітніх умінь майбутніх педагогів професійного навчання в процесі професійної підготовки.

5) Розробити та експериментально перевірити методику розвитку самоосвітніх умінь майбутніх педагогів професійного навчання в процесі професійної підготовки спеціальності 015.37 Професійна освіта. Аграрне виробництво, переробка сільськогосподарської продукції та харчові технології

Для виконання поставлених завдань використані **методи**:

теоретичні: аналіз науково-педагогічної літератури для порівняння та зіставлення різних поглядів на досліджувану проблему; порівняння – для зіставлення підходів учених до розв'язання проблеми, визначення напрямів

наукового пошуку систематизація та узагальнення теоретичних даних з метою визначення основних питань, порівняльний аналіз;

емпіричні: тестування, анкетування, спостереження за учасниками освітнього процесу, бесіди із здобувачами, батьками, викладачами, майстрами виробничого навчання з метою вивчення процесу розвитку самоосвітніх умінь майбутніх педагогів професійного навчання в процесі професійної підготовки; діагностичні (аналіз документації з підготовки майбутніх педагогів професійного навчання) для встановлення місця самоосвіти в освітньому процесі; педагогічне спостереження за процесом навчання; педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний, контрольний);

статистичні: методи математичної статистики для проведення кількісного та якісного аналізу емпіричних даних та перевірки їх достовірності.

РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ САМООСВІТНІХ УМІНЬ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ В ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

1.1. Специфіка підготовка майбутніх педагогів професійного навчання та її зв'язок із самоосвітою

Підвищення рівня підготовки майбутніх педагогів у сфері професійної освіти обумовлено двома основними факторами. По-перше, необхідністю впровадження української освітньої системи в глобальний освітній контекст, з урахуванням принципів Болонської та Копенгагенської декларацій, а також Стратегії сталого розвитку України до 2030 року. По-друге, вимогами сучасного ринку праці до фахівців, які не лише володіють високим рівнем професійної компетентності, але й мають особистісні якості, що відповідають загальнолюдським і національно-культурним цінностям та володіють самоосвітніми вмінням [1].

Науковий аналіз з проблеми магістерського дослідження свідчить, що розширення спектру послуг закладів професійної (професійно-технічної) та фахової передвищої освіти пов'язане з війною в Україні, утвердженням ринкових взаємовідносин, що актуалізує питання фахово-спрямованої професійної підготовки майбутніх педагогів професійного навчання у закладах вищої освіти як вагомій складовій загальної суспільної практики. Відтак затребуваними є педагоги, які володіють самоосвітніми вміннями та спроможні максимально швидко й ефективно розв'язувати комплексні фахові завдання. Сучасна підготовка кваліфікованих робітників і модернізація сільськогосподарського сектору вимагають від майбутніх педагогів професійного навчання більше, ніж просто високої кваліфікації. Вони також повинні розвивати самоосвітні учіння, відчуття професійної та соціальної відповідальності, здатність конкурувати на ринку праці та швидко адаптуватися до змінюючихся умов. До важливих якостей педагога також входить самоосвітня компетентність, комунікабельність, висока психологічна культура, творчий підхід до навчання, готовність до постійного професійного розвитку і здатність

до співпраці з іншими. Ці аспекти грають важливу роль у виконанні їх функцій і завдань.

Таким чином, розвиток самоосвітніх умінь майбутніх педагогів професійного навчання в процесі професійної підготовки є одною з умов їхньої вдалої майбутньої професійної діяльності.

Оскільки у нашому магістерському дослідженні мова йде про професійну підготовку майбутніх педагогів професійного навчання аграрної галузі, то доцільним вважаємо необхідність осмислення поняття педагог професійного навчання.

Питання професійної підготовки викладача, зокрема майбутнього фахівця системи ПТО, розглянуті в достатній кількості наукових праць. Незважаючи на це, ми не можемо стверджувати, що сьогодні ця проблема повністю вивчена чи, принаймні, близька до розв'язання. Такі питання є вічними, оскільки життя ставить дедалі нові задачі, умови, зокрема в галузі професійної освіти. Докорінні зміни, що відбуваються в сучасній професійній школі, висувають підвищені вимоги до професійної культури майбутнього педагога професійного навчання, а сучасна система навчання та виховання особистості, на жаль, поки не в змозі задовольнити ці вимоги. З цією метою потрібно безперервно вдосконалювати зміст освіти, розробляти якісно нові методичні системи навчання, створювати нові навчальні програми, посібники, підручники, дидактичні матеріали, зокрема на основі сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, ураховуючи останні досягнення людства в науці, техніці, організації суспільного життя.

Відповідно до переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти на першому (бакалаврському) рівні, професійно-педагогічній освіті відповідає спеціальність 015 «Професійна освіта (за спеціалізаціями)», в рамках якої відбувається підготовка педагогічних кадрів для системи професійної (професійно-технічної) та фахової передвищої освіти України [2].

Вимоги сьогодення поставили перед цією галуззю знань нові відповідальні завдання з підготовки викладачів професійного навчання нового типу, які будуть

висококомпетентними особистостями, готовими до якісного виконання своїх професійних обов'язків та функцій з першого дня своєї педагогічної діяльності, такими, що прагнуть до самоосвіти протягом усього життя. За визначенням Т. Азізова та О. Мельника вища професійна освіта спрямована на підготовку спеціалістів в певній галузі знань, які мають засвоїти не тільки конкретні факти і навички, але й розвивати здатність до самостійного та відповідального розв'язання завдань, включаючи дослідницькі та практичні виклики. Освічені фахівці повинні вміти творчо застосовувати здобуті знання та сприяти розвитку культури, науки і технологій, сприяючи власному професійному росту та розвитку своєї особистості [3, с. 3].

Освітній процес у ЗВО регламентується чинними нормативно-правовими документами України, зокрема стандартом вищої освіти, в якому викладена сукупність вимог до змісту та результатів освітньої діяльності за кожним рівнем вищої освіти в межах кожної спеціальності. Стандарт вищої освіти встановлює критерії для освітньої програми, включаючи кількість кредитів Європейської кредитно-трансферної системи (ЄКТС), необхідних для отримання певного ступеня вищої освіти; перелік навичок та компетентностей, які мають володіти випускники; зміст освітньої підготовки; методи оцінювання; вимоги до системи забезпечення якості вищої освіти [4].

Професійна підготовка майбутніх педагогів професійного навчання здійснюється в спеціальних професійно-педагогічних вищих навчальних закладах, на факультетах, що організовані найчастіше при педагогічних, технічних, сільськогосподарських, економічних ЗВО. Майбутній педагога професійного навчання здобуває вищу освіту, що має свою специфіку і відрізняється від традиційного педагогічного навчального процесу змістом, формами і методами навчання.

До системи закладів підготовки майбутніх педагогів професійного навчання належать: індустріально-педагогічні технікуми, індустріально-педагогічні та професійно-педагогічні коледжі, що дають середню професійно-педагогічну освіту (основна кваліфікація – майстер виробничого навчання,

технік з обладнання навчальних майстерень, інструктор виробничого навчання [5, с. 56]; вищі навчальні заклади III–IV рівнів акредитації, такі як Українська інженерно-педагогічна академія (м. Харків), Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка (м. Глухів), Чернігівський національний педагогічний університет імені Т. Г. Шевченка (м. Чернігів), Київський національний університет будівництва і архітектури (м. Київ), Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка (м. Дрогобич), Луганський національний університет імені Тараса Шевченка (м. Старобільськ) та інші, у складі яких діють спеціалізовані інженерно-педагогічні факультети чи кафедри; технічні, педагогічні та аграрні заклади вищої освіти, що випускають фахівців з вищою професійно-педагогічною освітою (спеціальність: педагог професійного навчання, інженер-педагог, агроном-педагог, економіст-педагог, архітектор-педагог, технолог-педагог харчової промисловості тощо) [5, с. 24].

Професійно-педагогічна освіта відрізняється не лише від педагогічної, але й від інших видів спеціальної професійної освіти, зокрема від економічної, сільськогосподарської, технічної, медичної тощо. Вона специфічна тим, що викладач професійного навчання повинен мати кваліфікацію з робітничої професії за певним профілем, якому буде навчати здобувачів у ЗП(ПТ)О.

Випускник закладу вищої професійно-педагогічної освіти, отримавши диплом бакалавра за спеціальністю 015 «Професійна освіта», кваліфікацію педагога професійного навчання, здійснює професійну підготовку майбутніх фахівців в установах системи загальної середньої освіти, професійно-технічної освіти, вищої освіти [6, с. 57].

Професійна діяльність педагога професійного навчання значно відрізняється від професійної діяльності, наприклад, учителя загальноосвітньої школи і є досить специфічною. Вона детермінована сукупністю чинників:

– широтою профілю фахівця професійно-технічного навчального закладу як у технічному, так і дидактичному аспектах;

- особливостями контингенту здобувачів закладів професійної (професійно-технічної) освіти;
- педагогічним процесом, що відбувається в умовах реального виробництва.

Ця відмінність проявляється в наявності в професійній діяльності таких видів робіт, що майже не виражені або ж зовсім відсутні в діяльності вчителя школи; у значно вищому рівні узагальненості та фундаменталізації системи професійних знань; у зміні пріоритетності у видах діяльності.

Діяльність педагога професійного навчання має іншу, відмінну від шкільної, систему пріоритетів. Так, у ЗП(ПТ)О особливу увагу приділяють матеріально-технічному забезпеченню освітнього процесу. Цей вид робіт займає в педагога до 6,2 % працезатрат і має активно-перетворювальний характер (виготовлення зразків деталей, налагодження, ремонт технічних засобів навчання, проектування пристроїв тощо) [6, с. 58].

Педагог професійного навчання будучи майстром виробничого навчання, методистом, фахівцем з обладнання навчальних майстерень, оскільки оновлення матеріально-технічної сфери закладів ПТО відбувається досить динамічно, на відміну від загальноосвітньої школи, де зміст навчального предмету стабільний, а весь новий матеріал надається вчителю вже методично обробленим, як правило, у вигляді додаткових розділів підручника, посібника тощо [20].

Випускники з кваліфікацією «педагог професійного навчання» забезпечують освітній процес підготовки здобувачів ЗП(ПТ)О за програмами початкової та середньої професійної освіти в професійних училищах, коледжах, технікумах, ліцеях, а також центрах з підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації робітників і спеціалістів служби зайнятості населення, здійснюють організаційно-методичну діяльність, беруть участь у розробленні і впровадженні регіонального компонента державного освітнього стандарту, розробленні навчально-методичних рекомендацій, збірників завдань, навчально-методичних посібників тощо.

З іншого боку, він повинен мати високий рівень педагогічної й методичної підготовки з викладання освітніх предметів у закладах вищої освіти I–II рівнів акредитації за освітньо-кваліфікаційним рівнем «молодший бакалавр». Майбутній фахівець П(ПТ)ЗО повинен уміти виконувати навчальну, виховну, розвивальну, організаторську та дослідницьку функції.

Ми погоджуємося із твердженням О. Кривильової, що «професіоналізм бакалавра-викладача практичного навчання виражається також у вмінні бачити і, на основі аналізу педагогічних ситуацій, формувати педагогічні задачі та знаходити оптимальні способи їхнього рішення; проектувати, конструювати та здійснювати освітній процес, обираючи досконалі та доречні форми, методи й засоби навчання й виховання, та інше» [6, с. 3].

За своїми функціональними обов'язками майбутні педагоги професійного навчання, крім професійної педагогічної діяльності в освітній установі, активно проводять профорієнтаційну роботу серед випускників загальноосвітніх шкіл, сприяє професійному самовизначенню молоді, здійснює виховну роботу, спрямовану на формування особистісного розвитку сучасного висококваліфікованого робітника, бере участь у дослідно-експериментальній роботі з теорії і методики професійно-технічної освіти.

У цілому структуру майбутньої діяльності випускника за спеціальністю 015 «Професійна освіта (за спеціалізаціями)» можна зобразити у вигляді взаємозалежних складових (рис. 1.1).

Рис. 1.1. Структура майбутньої діяльності випускника за спеціальністю 015 «Професійна освіта (за спеціалізаціями)»

Майбутній педагог професійної школи має бути культурним, ерудованим, високоосвіченим фахівцем, який з легкістю встановлює зв'язки теоретичного навчання з виробничим, здатний формувати в здобувачів системні знання, уміння та навички з обраної ними професії. Він повинен відрізнятися самостійністю в проектуванні нових технологій навчання відповідно до різних розвивальних моделей, уміти усвідомлено та обґрунтовано вибирати альтернативні навчальні програми та підручники для викладання навчального предмета, вміти складати програми різних профільних курсів та відповідне навчально-методичне забезпечення [20].

Все зазначене вище, відносяться і до самоосвіти майбутніх педагогів професійного навчання, оскільки сутність визначається специфікою вищої професійно-педагогічної освіти. Самоосвіта студентів є свого роду похідною від вищої професійно-педагогічної освіти. Його мета, зміст, форми, методи та способи здійснення повністю залежать від якості освітнього процесу у закладі вищої освіти

Зауважимо, що підготовка здобувачів освіти має відповідати стандарту вищої освіти України, освітнім програмам. Увага нашого дослідження була зосереджена на розвитку самоосвітніх умінь майбутніх педагогів професійного навчання в процесі професійної підготовки у Глухівському національному педагогічному університеті імені Олександра Довженка.

Такий вибір обумовлений тим, що під час навчання у перші роки, на рівні бакалавра, студенти повинні здобути всі необхідні знання, навички та професійні компетентності. Під час подальшого навчання на рівні магістра ці знання та навички розвиваються та поглиблюються. Таким чином, отримання бакалаврського ступеня є найкращим шляхом для розвитку професійної компетентності майбутніх педагогів у процесі їхньої підготовки, що сприяє успішній професійній підготовці цих майбутніх педагогів.

З метою розкриття особливостей підготовки майбутніх педагогів професійного навчання вважаємо педагогічно доцільним проаналізувати Стандарт вищої освіти першого бакалаврського рівня. Спеціальності 015 Професійна освіта, спеціалізації: 015.37 Професійна освіта (Аграрне виробництво, переробка сільськогосподарської продукції та харчові технології) Майбутній педагога професійного навчання має оволодіти наступним переліком компетентностей:

Інтегральна компетентність (ІК): Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми в професійній освіті, що передбачає застосування певних теорій і методів педагогічної науки та інших наук відповідно до спеціалізації і характеризується комплексністю та невизначеністю умов.

Загальні компетентності (ЗК):

ЗК 1. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК 2. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

ЗК 3. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК 4. Здатність спілкуватися іноземною мовою.

ЗК 5. Здатність приймати обґрунтовані рішення.

ЗК 6. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.

ЗК 7. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК 8. Здатність працювати в команді.

ЗК 9. Цінування та повага різноманітності та мультикультурності.

ЗК 10. Здатність виявляти ініціативу та підприємливість.

ЗК 11. Усвідомлення рівних можливостей та гендерних проблем

Фахові компетентності (ФК)

ФК 1. Здатність застосовувати освітні теорії та методології у педагогічній діяльності.

ФК 2. Здатність забезпечити формування у здобувачів освіти цінностей громадянськості і демократії.

ФК 3. Здатність керувати навчальними розвивальними проектами.

ФК 4. Здатність спрямовувати здобувачів освіти на прогрес і досягнення.

ФК 5. Здатність використовувати сучасні інформаційні технології та спеціалізоване програмне забезпечення та інтегрувати їх в освітнє середовище.

ФК 6. Здатність реалізовувати навчальні стратегії, засновані на конкретних критеріях для оцінювання навчальних досягнень.

ФК 7. Здатність аналізувати ефективність проектних рішень, пов'язаних із підбором, експлуатацією, удосконаленням, модернізацією технологічного обладнання та устаткування галузі сільського господарського виробництва

відповідно до спеціалізації «Аграрне виробництво, переробка сільськогосподарської продукції та харчові технології».

ФК 8. Здатність використовувати відповідне програмне забезпечення для вирішення професійних завдань, відповідно до спеціалізації «Аграрне виробництво, переробка сільськогосподарської продукції та харчові технології».

ФК 9. Здатність здійснювати професійну діяльність з дотриманням вимог законодавства, стандартів освіти та внутрішніх нормативних документів закладу освіти.

ФК 10. Здатність упроваджувати ефективні методи організації праці відповідно до вимог екологічної безпеки, безпеки життєдіяльності та охорони і гігієни праці.

ФК 11. Здатність використовувати у професійній діяльності основні положення, методи, принципи фундаментальних та прикладних наук.

ФК 12. Здатність виконувати розрахунки технологічних процесів в сфері аграрного виробництва та переробки сільськогосподарської продукції.

ФК 13. Здатність управляти комплексними діями/проектами, відповідати за прийняття рішень у непередбачуваних умовах та професійний розвиток здобувачів освіти і підлеглих.

ФК 14. Здатність збирати, аналізувати та інтерпретувати інформацію (дані) відповідно до спеціалізації «Аграрне виробництво, переробка сільськогосподарської продукції та харчові технології».

ФК 15. Здатність забезпечити якість освіти і управління діяльністю закладу освіти, відповідно до спеціалізації «Аграрне виробництво, переробка сільськогосподарської продукції та харчові технології».

Програмні результати навчання

7.1. ПРН 01. Уміти використовувати інструменти демократичної правової держави в професійній та громадській діяльності, приймати рішення на підставі релевантних даних та сформованих ціннісних орієнтирів.

ПРН 02. Володіти інформацією чинних нормативно-правових документів, законодавства, галузевих стандартів професійної діяльності в установах, на

виробництвах, організаціях сфери аграрного виробництва та переробки сільськогосподарської продукції.

ПРН 03. Аналізувати суспільно й особистісно-значущі світоглядні проблеми, усвідомлювати цінність захисту незалежності, територіальної цілісності та демократичного устрою України.

ПРН 04. Розуміти особливості комунікації, взаємодії та співпраці в міжнародному культурному та професійному контекстах.

ПРН 05. Володіти культурою мовлення, обирати оптимальну комунікаційну стратегію у спілкуванні з групами та окремими особами.

ПРН 06. Доносити зрозуміло і недвозначно професійні знання, обґрунтування і висновки до фахівців і широкого загалу державною та іноземною мовами.

ПРН 07. Аналізувати та оцінювати ризики, проблеми у професійній діяльності й обирати ефективні шляхи їх вирішення.

ПРН 08. Самостійно планувати й організовувати власну професійну діяльність і діяльність здобувачів освіти і підлеглих.

ПРН 09. Відшуковувати, обробляти, аналізувати та оцінювати інформацію, що стосується професійної діяльності, користуватися спеціалізованим програмним забезпеченням та сучасними засобами зберігання та обробки інформації.

ПРН 10. Знати основи психології, педагогіки, а також фундаментальних і прикладних наук сфери аграрного виробництва та переробки сільськогосподарської продукції на рівні, необхідному для досягнення інших результатів навчання, передбачених цим стандартом та освітньою програмою.

ПРН 11. Володіти психолого-педагогічним інструментарієм організації освітнього процесу, уміти проектувати і реалізувати навчальні/розвивальні проекти.

ПРН 12. Уміти проектувати і реалізувати навчальні/розвивальні проекти.

ПРН 13. Застосовувати у професійній діяльності сучасні дидактичні та методичні засади викладання навчальних дисциплін і обирати доцільні технології та методики в освітньому процесі.

ПРН 14. Володіти навичками стимулювання пізнавального інтересу, мотивації до навчання, професійного самовизначення та саморозвитку здобувачів освіти.

ПРН 15. Діагностувати, прогнозувати, забезпечувати ефективність та корегування освітнього процесу для досягнення програмних результатів навчання і допомоги здобувачам освіти в реалізації індивідуальних освітніх траєкторій.

ПРН 16. Знати основи і розуміти принципи функціонування технологічного обладнання та устаткування галузі аграрного виробництва та переробки сільськогосподарської продукції.

ПРН 17. Виконувати розрахунки, що відносяться до сфери професійної діяльності.

ПРН 18. Розв'язувати типові спеціалізовані задачі, пов'язані з вибором матеріалів, виконанням необхідних розрахунків, конструюванням, проектуванням технічних об'єктів у предметній галузі аграрного виробництва та переробки сільськогосподарської продукції.

ПРН 19. Уміти обирати і застосовувати необхідне устаткування, інструменти та методи для вирішення типових складних завдань у галузі аграрного виробництва та переробки сільськогосподарської продукції.

ПРН 20. Емпатійно взаємодіяти, відповідати за прийняття рішень в межах своєї компетенції, дотримуватися стандартів професійної етики.

ПРН 21. Застосовувати міжнародні та національні стандарти і практики в професійній діяльності.

ПРН 22. Застосовувати програмне забезпечення для e-learning і дистанційного навчання і здійснювати їх навчально-методичний супровід.

ПРН 23. Розуміти соціально-економічні процеси, що відбуваються в Україні та світі, мати навички ефективного господарювання.

ПРН 24. Володіти основами управління персоналом і ресурсами, навичками планування, контролю, звітності на виробництвах, в установах, організаціях галузі аграрного виробництва та переробки сільськогосподарської продукції.

ПРН 25. Забезпечувати рівні можливості і дотримуватися принципів гендерного паритету у професійній діяльності [7].

Отже, перелік необхідних компетентностей та програмних результатів навчання доволі широкий, серед яких є наступні ПРН 8 (Самостійно планувати й організувати власну професійну діяльність і діяльність здобувачів освіти і підлеглих) та ПРН 14 (Володіти навичками стимулювання пізнавального інтересу, мотивації до навчання, професійного самовизначення та саморозвитку здобувачів освіти) для формування яких важливе значення відіграє рівень розвитку самоосвітніх умінь студентів [7].

Якщо взяти до уваги, що в Україні активно розвивається аграрна галузь, то відповідь на питання про рівень фахової підготовки майбутніх педагогів професійного навчання, які готують фахівців для цієї галузі, однозначна – високий і різнобічний. Це визначено передусім стійкими змінами у сфері професійної освіти та використанням складних технологій у розробці і виробництві аграрної техніки. Щоб підтвердити наші установлені положення, в магістерській роботі ми сконцентруємося на комплексі знань і навичок, які необхідно володіти майбутнім педагогом професійного навчання. На підставі аналізу наявних джерел ми вважаємо, що саме підходу з акцентом на самоосвітню компетентність дозволяє забезпечити підготовку кваліфікованих та конкурентоздатних педагогів професійного навчання, які можуть успішно самореалізовуватися у своїй професійній діяльності. Здійснення високоякісної підготовки майбутніх педагогів професійного навчання суттєво впливає державні стандарти вищої та професійної (професійно-технічної) освіти, які базуються на компетентнісному підході.

Звісно, дана характеристика вимог до майбутніх педагогів ураховує комплекс загальних стандартів, які стосуються випускників вищих навчальних закладів, які визначені у стандарті [7]. Ці вимоги включають в себе наступні аспекти:

- Ефективна організація робочого місця та раціональне використання його ресурсів.

- Проведення навчальної діяльності для підготовки фахівців технічної сфери, кваліфікованих працівників у сфері торгівлі та послуг відповідно до відповідних вимог і стандартів.
- Дотримання технологічних процесів та вимог нормативних актів у галузі охорони праці та довкілля.
- Знання та виконання норм, методів та прийомів безпечного виконання робіт.
- Здатність використовувати засоби для попередження та ліквідації негативних природних і непередбачених подій, таких як пожежі, аварії, повені та інші.
- Освоєння необхідних інформаційних технологій, які вимагаються для виконання професійних обов'язків.
- Засвоєння знань щодо аграрної галузі, основ підприємницької діяльності, правової бази для розвитку підприємства, процедур заснування власного бізнесу, державної реєстрації суб'єктів підприємницької діяльності, підприємницького права та трудового законодавства у контексті професійної діяльності [7].

Після аналізу вимог Державного стандарту професійно-технічної освіти, ми звернемося до особливостей підготовки майбутніх педагогів професійного навчання на першому бакалаврському рівні вищої освіти в Україні, в галузі знань 01 – "Освіта/Педагогіка", спеціальності: 015 Професійна освіта, спеціалізації: 015.37 Професійна освіта (Аграрне виробництво, переробка сільськогосподарської продукції та харчові технології). Для підготовки майбутніх педагогів професійного навчання передбачено наступні складові: загальна підготовка, професійна підготовка, практичне навчання, державна атестація та вибіркові елементи.

Професійна підготовка майбутніх педагогів професійного навчання першого бакалаврського) рівня вищої освіти України, галузі знань 01 – «Освіта/Педагогіка», спеціальності: 015 Професійна освіта, спеціалізації: 015.37 Професійна освіта (Аграрне виробництво, переробка сільськогосподарської

продукції та харчові технології) здійснюється в обсязі 103 кредити і передбачає оволодіння здобувачами такими предметами: Вступ до спеціальності; Психологія; Педагогіка (основи педагогіки та дидактики); Основи наукових досліджень; Професійна педагогіка; Курсова робота з професійної педагогіки; Методика професійного навчання; Курсова робота з методики професійного навчання; Теплотехніка; Технічна механіка; Машинознавство; Гідропривод сільськогосподарської техніки; Паливо та мастильні речовини; Агронімія; Безпека праці в аграрному виробництві; Основи тваринництва; Трактори та автомобілі; Сільськогосподарські та меліоративні машини; Машини та машиновикористання на переробних підприємствах; Електропривод і використання електроенергії в сільському господарстві; Експлуатація машино-тракторного парку; Курсова робота з технології виробництва і переробки продуктів сільського господарства [29].

З вищезазначеного можемо зробити висновок, діяльність педагога професійного навчання є перспективною, оскільки потреба у фахівцях сфери ПТО постійно зростає у зв'язку зі збільшенням важливості професійної освіти для розвитку і побудованої відбудови України.

Можна стверджувати, що якщо самоосвіту вважати методом набуття професійних знань професійно-педагогічної діяльності та закономірностях її розвитку, то вивчене нами педагогічне явище є, з одного боку, спосіб цілеспрямованої роботи майбутнього фахівця з розширення та поглиблення своїх знань, з іншого самоосвітню діяльність, спрямовану на поглиблене вивчення обраної педагогічної професії, що має особливу специфіку, визначену рамками професійно-педагогічної освіти.

1.2 Завдання системи самоосвіти та особливості її організації при підготовці майбутніх педагогів професійного навчання

Сучасні вимоги до педагогів професійного навчання акцентують на необхідності постійного саморозвитку, поглиблення професійних знань та вдосконалення практичних навичок. Це робить проблему самоосвіти особливо

актуальною. Основним завданням викладачів закладів вищої освіти є активізація творчого потенціалу студентів, перехід від пасивного засвоєння матеріалу до самостійного мислення. Самоосвіта студентів, майбутніх педагогів професійного навчання, спрямована на підготовку кваліфікованих робітників через особистісний і професійний розвиток. Відповідно, майбутній педагог повинен постійно оновлювати свої знання та навички.

Важливо зазначити, що ставлення студентів до самоосвіти може бути різним, тому ключовим завданням викладачів є формування стійкої мотивації до професійного самовдосконалення. Як підкреслював К.Д. Ушинський, учитель продовжує жити й розвиватися, поки вчиться. В.О. Сухомлинський також відзначав, що творчість є основою педагогічної діяльності, яка вимагає постійного оновлення та створення унікальних результатів [8].

Отже, майбутній педагог професійного навчання повинен сам постійно вчитися. Прагнення до знань та готовність до безперервної освіти є запорукою його професійного становлення. Самоосвіта виступає одним із найефективніших шляхів розвитку професійної компетентності та забезпечує наступність і послідовність у післядипломній освіті педагогів.

Успіху може досягти лише той педагог, який постійно підтримує свої знання на сучасному рівні та легко пристосовується до нових викликів і тенденцій. Поняття "самоосвіта" вчені визначають як постійне вдосконалення професійних і культурних знань, а також регулярне оновлення особистого й суспільного досвіду. Самоосвіта є природною потребою, що стимулюється такими факторами:

- щоденна робота з новою інформацією;
- творчий підхід;
- конкуренція;
- суспільні зміни;
- громадська думка.

Самоосвітня діяльність включає мотивуючі аспекти, оскільки вона є продовженням професійної підготовки (шкільне навчання, університетська

освіта, післядипломна освіта) і є наслідком недостатньої задоволеності наявною освітою. Це робить самоосвіту надзвичайно важливою для майбутніх педагогів професійного навчання, адже вона пояснює істини через призму власних, інколи застарілих, поглядів і обмеженого часу в порівнянні з учнями. Система самоосвіти студента включає кілька ключових складових:

самооцінка – здатність адекватно оцінювати власні можливості;

самооблік – усвідомлення власних якостей;

самовизначення – вибір свого шляху в житті та суспільстві, розуміння своїх інтересів;

самоорганізація – вміння знаходити джерела знань, планувати та організовувати навчальний процес;

самореалізація – реалізація власного потенціалу;

самокритичність – здатність критично оцінювати свої успіхи та недоліки;

саморозвиток – кінцевий результат самоосвіти.

Програма самоосвіти також передбачає розширення суспільно-політичних знань, ознайомлення з найважливішими науковими досягненнями, поглиблення літературних та естетичних уявлень, а також вивчення нових тенденцій і явищ культурного життя. Особливе значення надається поглибленню знань з дисциплін, які майбутній випускник буде викладати, ознайомленню з актуальними науковими досягненнями, а також розвитку педагогічних, психологічних та методичних умінь через вивчення сучасної літератури та регулярне читання періодики.

Самоосвіта студентів є одним із ключових шляхів інтеграції педагогічної науки в освітній процес закладів професійної освіти. Цей процес розглядається як постійне поєднання педагогічної теорії та практики, а його головна мета полягає у теоретичній і методичній підготовці до впровадження освітніх інновацій та стимулюванні особистісного розвитку педагога [22].

Методика самоосвіти студентів безпосередньо пов'язана з рівнем сформованості базових педагогічних навичок, здобутих під час навчання у закладі вищої освіти. Це включає:

- вивчення необхідної літератури та передового педагогічного досвіду;
- виділення актуальних положень, фактів та явищ з вивчених матеріалів;
- відбір ідей і методичних знахідок для застосування у власній практиці;
- систематизацію та науково-методичне узагальнення;
- впровадження досягнень психологічної та педагогічної науки у власний професійний досвід.

Основними завданнями самоосвітньої діяльності студентів є:

- підвищення теоретичних знань і професійної компетентності;
- опанування нових форм і методів навчання та виховання;
- вивчення та впровадження передового педагогічного досвіду, сучасних досягнень педагогіки та психології;
- розвиток особистісних та професійних компетентностей.

Головною метою самоосвіти є оновлення та вдосконалення наявних у фахівця знань, умінь і навичок для досягнення необхідного рівня професійної компетентності. У сучасному світі безперервна самоосвіта стає важливим фактором успіху в професійній сфері, а також захищає особистість від інтелектуального застою.

З психологічного погляду майбутнім педагогам професійного навчання необхідно постійно працювати над своєю самоосвітою, оскільки їхня майбутня робота передбачає:

- необхідність передавати знання, які часто інтерпретуються ними на основі поглядів, сформованих багато років тому;
- обмежений час для здобуття нової інформації порівняно з учнями;
- обмежене коло спілкування з однолітками, переважно обумовлене професійними інтересами.

Це може призвести до того, що уявлення майбутнього педагога про світ відставатиме від сучасної реальності, що в свою чергу може створити розбіжності з уявленнями його учнів. Усвідомлення цієї проблеми вимагає від студента наявності об'єктивної самооцінки. Йому необхідно бути здатним

визнати, що він ще має чому вчитися, що є важливою рисою для вчителя. Самоосвіта – це шлях до розвитку індивідуальності вчителя, адже учні не люблять нецікавих людей. Педагогу необхідно розвивати в собі оригінальність, здатність дивувати, але при цьому важливо дотримуватися міри, щоб уникнути педагогічних помилок.

Досвід педагогічних колективів закладів професійної освіти області показує, що методична робота, яка спрямована на підвищення кваліфікації педагогів, сприяє взаємному збагаченню і передачі досвіду між колегами. Молоді вчителі мають можливість навчатися у старших і досвідченіших педагогів, що створює дух творчості й прагнення до вдосконалення.

Під час такої роботи підвищується науковий рівень педагога, він готується до впровадження нових освітніх програм і технологій, ознайомлюється з досягненнями у психолого-педагогічних науках і методиках викладання, вивчає передовий педагогічний досвід та впроваджує його в освітню практику.

1.3 Система розвитку самоосвітніх умінь майбутніх педагогів професійного навчання в процесі професійної підготовки

Для розвитку потенціалу професійної самоосвіти нами розроблено спеціальну методичну систему, інтегровану в освітній процес, побудовану на засадах комплексності та науковості. В результаті разом із професійною освітою студенти набувають умінь і навичок здійснення самоосвітньої діяльності. Суть цієї системи зводиться до того, що зміст професійної підготовки спеціальним чином організується та через процедури освітнього процесу засвоюється студентами.

Розроблена методична система може функціонувати як у режимі традиційного навчання, так і з включенням апарату формування самоосвітніх умінь і навичок. Причому, в останньому випадку, формування вмінь та навичок починається відразу ж при вступі до ЗВО. Проте, слід зазначити, що розвиток самоосвітніх умінь здійснюються тоді, коли студент готовий до них, тобто у нього існує інтерес і він здатний до реконструктивної, самостійної роботи.

Повною мірою апарат самоосвіти може бути використаний лише тоді, коли у курсанта сформувався стрижневий інтерес за спеціальністю навчання, і він готовий до творчої, самостійної роботи.

Професійна діяльність педагога представлена компонентами професійної компетентності: гностичним, комунікативним, проектним, конструктивним, організаторським. На основі цих компонентів ми пропонуємо методичну систему, розроблену на основі рефлексивно-діяльнісного підходу, яка має специфічну мету, завдання, зміст, методи та організаційні форми навчання студентів. Методична система формування умінь самоосвітньої діяльності орієнтована на основну мету: формування умінь та навичок, необхідних для самостійного набуття знань та застосування їх у практичній діяльності педагога професійного навчання. Ця система складається з функціональних та структурних елементів. Структурний зміст представлений чотирма компонентами:

1. Теоретичний компонент, є одним із провідних компонентів самоосвітньої діяльності та пов'язаний з оволодінням знань:

- педагогічної теорії та практики;
- сільськогосподарської спеціальності;
- стратегії та практики організації аграрного виробництва.

На основі цих груп знань формуються такі вміння та навички:

- грамотно експлуатувати та обслуговувати с.г. техніку, вміло застосовувати їх та об'єктивно оцінювати результати застосування;
- аналізувати досвід використання зарубіжної сільськогосподарської техніки;
- аналізувати педагогічну обстановку у світі з урахуванням педагогічної складової;
- організовувати повсякденну освітню діяльність здобувачів;

2. Психолого-педагогічний компонент пов'язаний із формуванням наступних знань:

- принципів, методів та форм навчання, виховання та психологічної підготовки студентів;

- суб'єкта педагогічного впливу;
- принципи дидактики.

Ця група знань дозволяє формувати такі вміння та навички:

- творчого та ініціативного підходу до вирішення професійних завдань;
- аналізу інформації з урахуванням цілей професійно-педагогічного навчання;

- навчання того, що необхідно під час професійної педагогічної діяльності у ЗП(ПТ)О.

3. Організаційно-проектувальний компонент означає оволодіння такими знаннями:

- основних організаційних форм навчання та виховання здобувачів;
- принципів системності, послідовності та комплексності у навчанні;
- способів планування професійної педагогічної діяльності;
- організації самоосвіти та самовдосконалення;
- способів формування системи цілей та завдань самоосвіти.

На основі зазначених груп знань формуються такі вміння та навички:

- організовувати власну самоосвітню діяльність;
- організовувати навчальну діяльність залежно від загальних та індивідуальних особливостей здобувачів;

- планувати процес освітньої діяльності;
- проектувати форми, методи та засоби навчання відповідно до професійних завдань.

завдань.

4. Комунікативний компонент пов'язаний із формуванням наступних знань:

- способів взаємодії з іншими учасниками освітнього процесу;
- методів педагогічно доцільного спілкування під час виконання різних педагогічних завдань;

- раціонального розподілу навчального часу під час освітнього процесу.

На основі зазначених груп знань формуються такі вміння та навички:

- аналізувати ситуацію та міжособистісні відносини всередині колективу;
- регулювати відносини усередині навчальної групи;
- встановлювати педагогічно доцільні відносини з майбутніми колегами.

Сукупність цих компонентів є теоретичними і практичними засадами системи формування умінь і навичок самоосвітньої діяльності майбутнього педагога професійного навчання.

Очевидно, студенти, які не прагнуть володіти знаннями та вміннями самоосвітньої діяльності, не вміють працювати з книгою, не вміють знаходити та використовувати різноманітні джерела інформації, не мають навичок самостійної практичної діяльності, не зможуть розраховувати на досягнення успіху у своїй майбутній педагогічній діяльності [19].

Слід зазначити, що методична система формування умінь самоосвітньої діяльності має складності. Ми маємо традиційний освітній процес у ЗВО, спрямований на формування дипломованого спеціаліста з певного профілю. Одночасно слід вести роботу з формування умінь самоосвітньої діяльності. Для реалізації задуманого з логіки педагогічних інновацій доцільно створити спеціальну систему, інтегровану до навчального процесу. В даному випадку інтеграція розуміється як встановлення внутрішньої єдності, узгодженості з існуючим освітнім процесом. Запропонована нами методична система передбачає цілеспрямовану роботу з формування умінь та навичок самоосвітньої діяльності, і розрахована на здійснення протягом усього періоду навчання студентів. В основі побудови такої системи мають лежати певні принципи, мета якої: підвищення ефективності формування умінь та навичок самоосвітньої діяльності майбутнього педагога професійного навчання [20].

Актуальність системи формування умінь самоосвітньої діяльності визначається її значимістю. Нині у зв'язку з об'єктивно існуючим протиріччям між постійно зростаючим обсягом інформації та фіксованим терміном навчання, у чому ми неодноразово зупинялися нашої роботі, проблема самоосвіти стає найактуальнішою. Для успішного вирішення цієї проблеми необхідно уявити кінцеву мету даного процесу, яка зводиться до усвідомленого, активного,

самостійного, саморегульованого вдосконалення знань і умінь, що застосовуються в галузі професійної освіти. Ця система створює умови для покращення занять самоосвітньою діяльністю, що в результаті має призвести до поглиблення та розширення професійного кругозору майбутнього педагога професійного навчання, забезпечити йому високий рівень професійної майстерності.

Вищевказана система не догма, вона може зазнавати змін, відповідно до змін, що відбуваються в суспільстві, науці та освіті.

На наш погляд, найважливішим принципом побудови системи має бути принцип науковості. Тобто ми повинні спиратися на весь науковий потенціал, який існує в науці і, зокрема, в педагогічній науці. Це дозволить залучити весь актив педагогіки, що має значний арсенал форм, засобів, методів, прийомів, які дозволяють вирішувати поставлені завдання.

Наступний принцип, це принцип системності. Це загальнонауковий принцип, що дозволяє уявити певну сукупність явищ, предметів, властивостей як елементів, пов'язаних між собою і які утворюють єдине ціле. Ці зв'язки характеризують деякі взаємовідносини між елементами і виявляються при функціонуванні, змінах, взаємодіях із зовнішнім середовищем. Зазначимо, що у системах, пов'язаних із діяльністю людей, яка за своєю сутністю цілеспрямована, частим компонентом є мета.

Наступним принципом, на який ми вказували раніше, є принцип комплексності, тобто існуючий навчальний процес і процеси формування пізнавальних інтересів повинні бути рівно представлені з процесом формування суб'єктних сутнісних характеристик. При цьому виникає необхідність взаємного ув'язування їх і включення в єдиний процес.

Поряд із загальнодидактичними принципами у процесі професійної підготовки чільне місце займають специфічні принципи, тобто керівні положення організації та здійснення навчального процесу саме у професійно-технічних навчальних закладах:

- професійної спрямованості загальноосвітніх, загальнотехнічних дисциплін;
- технологічної послідовності у вивченні навчального матеріалу;
- моделювання професійної діяльності у навчальному процесі;
- професійної мобільності;
- модульності професійного навчання [2, с. 77 - 79].

Принцип професійної спрямованості загальноосвітніх, загальнотехнічних дисциплін.

У професійно-технічних навчальних закладах з метою урахування профілів підготовки кваліфікованих робітників дозволяється до 15% навчального часу перерозподіляти між предметами природничо-математичної підготовки. Це і є одним із шляхів втілення даного принципу в педагогічну практику. Його реалізація також відбувається у тісному методичному співробітництві інженерно-педагогічних працівників, які здійснюють підготовку учнів за певним фахом. Головна увага має бути спрямована на розкриття значення загальноосвітніх, загальнотехнічних дисциплін для їхньої майбутньої професійної діяльності.

Принцип дотримання технологічної послідовності у вивченні навчального матеріалу.

Названий принцип тісно пов'язаний із загальнодидактичним принципом систематичності й послідовності. Але у шкільній практиці, зокрема, у процесі професійного навчання, у процесі розподілу навчального матеріалу відповідно до технології виробництва допускаються певні відхилення. Такий підхід обґрунтовується дидактичним правилом про перехід від простого до складного. Наприклад, у слюсарній технології операція рубання передує випрямлянню та згинанню. Але за змістом трудових прийомів рубання є складнішим процесом. Крім цього, якщо операцію рубання вивчати після зазначених операцій, то можна спиратися на вміння учнів виконувати зазначені операції. Тому у процесі трудового навчання спочатку вивчаються операції випрямлення та згинання, а потім рубання [6, с. 22]. У процесі вивчення спец. технологій та виробничого

навчання послідовність засвоєння учнями виробничих операцій має відповідати послідовності, що властива типовим технологічним процесам на виробництві.

Принцип моделювання професійної діяльності у навчальному процесі.

Фахова підготовка передбачає оволодіння учнями знаннями, уміннями відповідно до освітньо-кваліфікаційної характеристики, поставлене завдання не можна виконати без визначення і відпрацювання типових професійних задач. Це і лежить в основі моделювання професійної діяльності у навчальному процесі.

Принцип професійної мобільності.

У процесі фахової підготовки робітничих кадрів необхідно враховувати перспективи розвитку науково-технічної думки. Указаний принцип передбачає як необхідність систематичного оновлення матеріально-технічної бази професійно-технічних навчальних закладів, так і формування в учнів здатності до оволодіння новітніми технологіями, що неможливо без широкого технічного кругозору. Професійне навчання має бути спрямоване на інтелектуальний розвиток учнів.

Принцип модульності професійного навчання.

Реалізація цього принципу дозволяє надати усьому процесу навчання особистісної орієнтації. Адже сутність модульного навчання полягає у тому, що учень самостійно може працювати за запропонованою йому індивідуальною навчальною програмою.

Утілення у педагогічну практику зазначених принципів відбувається у тісному взаємозв'язку і спрямоване на досягнення основних цілей професійного навчання.

Система має єдність. Жоден із компонентів нашої системи (теоретичний, психолого-педагогічний, організаційно - проектувальний, комунікативний), взятий окремо, не досягає поставленої мети. Тільки сукупність цих компонентів сприяє вирішенню поставлених завдань. Система має єдність і цілісність, що передбачає наявність у ній якостей, що утворюють її компонентів та нових якостей, властивих тільки цій системі.

Важливим виявляється принцип оптимізації. У разі він відбиває можливості використовувати одні й самі дії реалізації різних завдань, навчальних і самоосвітніх, вести заняття в такий спосіб, щоб поєднувати виконання навчальних завдань із самоосвітою.

Професійно-педагогічна самоосвіта є індивідуальним процесом, тому системоутворюючі компоненти цілісної системи мають бути пронизані творчістю, сприяти розвитку та саморозвитку кожного студента, а основним системоутворюючим принципом має виступати індивідуально-творчий підхід.

Великий вплив на функціонування цієї системи надає зовнішнє середовище. До зовнішнього середовища відноситься все те, що не належить безпосередньо самій системі. Сюди відносяться впливи різних підрозділів та служб ЗВО, вплив сім'ї, друзів, ЗМІ, професіоналізм викладачів та багато іншого. Вплив середовища може відбуватися безпосередньо, наприклад, через розклад занять, роботу бібліотеки та наявність у ній необхідної літератури, особистість викладача та його стиль роботи зі студентами тощо. Проте зауважимо, поки студент бере участь у реалізації розглянутого освітнього процесу, роль зовнішніх чинників, великою мірою, нівелюється, якщо студент досягнув мету освіти і самоосвіти і включив її в систему особистісно значимих чинників. Тоді відбувається зтягування студента в освітній процес, що має на меті, погоджену з його особистою метою.

Виходячи з розуміння самоосвіти майбутнього педагога професійного навчання як активної, особистісної, саморегульованої, професійно-значущої діяльності, спрямованої на високоефективне вирішення освітніх завдань та особисте самовдосконалення, як кінцева мета, що визначає результат, розглядаємо формування у майбутнього педагога професійного навчання умінь і навичок самоосвітньої діяльності. Це буде конкретний крок уперед у розвитку особистості студента, який проявляється у його активній діяльності з вирішення професійно-педагогічних завдань та особистісного вдосконалення.

Результативність у формуванні умінь самоосвітньої діяльності залежить від рівня інтелектуальної активності здобувачів. Можемо стверджувати, що той, хто

навчається, будує свою діяльність у галузі самоосвіти відповідно до наявного у нього рівня інтелектуальної активності (стимульно-продуктивний, евристичний, креативний). Той, хто навчається зі стимульно-продуктивним рівнем інтелектуальної активності, реалізує свій освітній потенціал до досягнення певної педагогом мети. Самоосвітня діяльність студентів здійснюється у межах наявних освітніх програм. Формування умінь та навичок самоосвітньої діяльності визначається сферою пізнавальних інтересів студентів.

Навчальний, з евристичним рівнем інтелектуальної активності схильний до творчого рішення пропонованих навчальних завдань. У пошуку відповідей на поставлені питання він виходить за межі освітніх програм, впроваджуючи нові технології самоосвітньої діяльності у свій власний алгоритм дій. Формування умінь та навичок самоосвітньої діяльності визначається мотиваційною сферою.

Студент з креативним рівнем інтелектуальної активності має установку на творче вирішення наявних навчальних завдань, у своїй діяльності далеко виходячи за межі курсу, що вивчається. Він схильний до розробки поставленої навчальної проблеми, навіть якщо цілі, намічені педагогом, досягнуті, у пошуку відповідей застосовуються інноваційні методи з різних галузей знань. Формування умінь і навичок самоосвітньої діяльності визначається установкою педагога підтримати ініціативу того, хто навчається у пошуку принципово нових рішень наявних навчальних завдань.

Отже, зусилля викладача, створені задля формування умінь самоосвітньої діяльності, зустрічають своєму шляху установку студентів на конкретну діяльність відповідно до наявним рівнем інтелектуальної активності. У ході формування умінь та навичок самоосвітньої діяльності у студентів необхідно виділити чотири основні напрями:

- досягнення базових знань;
- освоєння способів діяльності з набуття нових знань, умінь та навичок;
- розвиток особистісного самовираження студентів;
- міжособистісну діяльність та комунікацію.

Формуючи вміння та навички самоосвітньої діяльності у студентів, ми формуємо здатність до здобуття освіти на сучасному етапі освіти так і в майбутньому. Рівень та якість підготовки майбутнього педагога професійного навчання залежить в основному від трьох складових: мети, змісту та організації освітнього процесу у вищій школі, а також від стану його навчально – матеріальної бази, можливості здійснювати практичну діяльність студентів та педагогічну практику.

Здійснюючи системний підхід, ми розробили технологію формування у майбутніх педагогів професійного навчання умінь та навичок самоосвітньої діяльності, яка необхідна для об'єднання зусиль професорсько-викладацького складу для цілеспрямованої взаємодії з кожним студентом.

Проаналізувавши навчальні та робочі плани та програми дисциплін, що викладаються в Глухівському національному педагогічному університеті імені Олександра Довженка, зазначимо, що кількість годин аудиторного навантаження становить орієнтовно до 1/3 від кредиту ЄСТС, а кількість годин, відведених на самостійну роботу, становить до 2/3 кредиту ЄСТС. Відповідно до «Положення про організацію освітнього процесу» кількість годин самостійної роботи на один кредит для освітнього ступеня бакалавр – не менше 15 годин.

Таким чином, бачимо, що 50 і більше відсотків навчального матеріалу відводиться саме на самостійне вивчення. Це свідчить про те, що в студентів університету є достатня кількість часу для виконання позааудиторних завдань. Беручи до уваги специфіку підготовки майбутніх педагогів професійного навчання, на нашу думку, необхідно звернути увагу на внутрішнє планування робочого часу, оскільки навчальні плани передбачають значну кількість годин на самостійну роботу, а викладач не в змозі забезпечити якісну перевірку всіх виконаних студентом завдань, що пов'язано зі зменшенням кількості аудиторних годин.

Підсумовуючи, можемо зазначити, що вдосконалення навчально-методичного забезпечення організації самоосвіти студентів ЗВО стає основою для формування їхньої самоосвітньої компетентності, реалізації

післяуніверситетської освіти та подальшого підвищення кваліфікації. Під час навчання на перших курсах майбутні педагоги професійного навчання отримують основу для подальшої самоосвіти, а засобом для досягнення цієї мети і повинна стати самостійна робота.

Необхідність впровадження в освітній процес системи формування вмінь та навичок самоосвітньої діяльності за посадовим призначенням визначена недостатньою практичною підготовкою випускників, на що ми вказували вище у нашому дослідженні та що наголошується у відгуках випускників. Основні положення технології складає методика формування умінь самоосвітньої діяльності з оцінкою рівня їхньої сформованості.

Вивчаючи самоосвітню діяльність студентів та, аналізуючи літературні джерела ми виділяємо три рівні розвитку умінь самоосвітньої діяльності: репродуктивну, реконструктивну та творчу, кожен з яких взаємодіє як з попереднім, так і з подальшим, підвищуючи рівень самоосвітньої діяльності. Формування вмінь та навичок самоосвітньої діяльності здійснюються протягом усього періоду навчання студентів ЗВО, особливо на останньому курсі, у період проходження практики.

Для репродуктивного рівня - характерна самоосвітня діяльність студентів у вигляді знайомства та сприйняття основ професійної діяльності з різних джерел військово-професійних знань, аналіз, осмислення та оцінка схем запропонованого вирішення професійних завдань та їх точне відтворення чи повторення у власній діяльності.

Формування вмінь та навичок самоосвітньої діяльності на репродуктивному рівні передбачає знайомство студентів з особливостями освітнього процесу у закладах професійної (професійно-технічної) освіти, з деякими психологічними аспектами життя у педагогічному колективі педагогів професійного навчання, з особливостями того інформаційного поля, в якому вони тепер перебувають. Студентам щеплюються первинні навички роботи з навчальною літературою, планування навчальної діяльності, підготовки виступів, самостійної роботи, починають формуватися взаємини у педагогічному колективі. На цьому етапі

здійснюються дії, спрямовані на виведення характеристик студента з початкового стану.

Реконструктивний рівень характеризується проведенням дослідницької самоосвітньої діяльності, теоретичним аналізом та оцінкою джерел професійних знань, синтезом знань, отриманих із різних джерел, навколо певної проблеми, обробкою результатів та узагальнення матеріалів тощо.

У цьому етапі реалізуються психолого-педагогічні основи формування самоосвітніх умінь, створюються умови прояви особистісних характеристик. Формуються умови для навчального спілкування. Дидактичні зусилля спрямовані на формування глибини засвоєння навчального матеріалу, вміння пов'язано та доказово висловлювати свої думки, вміння вирішувати типові завдання та проблеми. Закладаються основи вирішення навчально-професійних завдань та проблем. Підтримуються та розширюються можливості для роботи в інформаційному полі, у тому числі на комп'ютерній техніці з приладами, апаратами, пристроями. Напрацьовується досвід роботи з різними джерелами інформації.

Для творчого рівня характерна професійно-педагогічна самоосвітня діяльність студентів, створення нових форм, прийомів робіт, професійний самоаналіз та самооцінка, корекція власної діяльності, прогнозування та модифікація результатів навчально – професійної діяльності, теоретичний аналіз та оцінка джерел військово-професійних знань.

На даному етапі підтримуються умови прояву особистісних характеристик та умови для навчального спілкування. Формується стиль спілкування професійному рівні. Підтримуються дидактичні зусилля, спрямовані на формування глибини засвоєння навчального матеріалу, як у навчальному і процесі, і самоосвітньої роботі. Підтримуються вміння пов'язано та доказово висловлювати свої думки, вирішувати типові завдання та навчально-професійні завдання та проблеми. Підтримуються та розширюються можливості для роботи в інформаційному полі з використанням комп'ютерних технологій.

Розширюється та поглиблюється досвід роботи з різними джерелами інформації. Створюються умови самоорганізації самоврядування самоосвітніми актами.

Основні шляхи формування умінь та навичок самоосвітньої діяльності (у навчальний час):

- самостійна підготовка під контролем викладача та проведення практичних занять у ролі керівника з однокурсниками та зі студентами та молодших курсів;
- виконання студентами старших курсів обов'язків куратора у період набору абітурієнтів;
- вирішення ситуаційних завдань під час заняття, «ділові (рольові) ігри»;
- навчання форм та методики самостійної роботи;
- виконання рефератів, курсових робіт, доповідей з тематикою, що безпосередньо не пов'язана з плановими навчальними програмами та дисциплінами, що вивчаються;
- залучення студентів до майбутньої педагогічної діяльності, культури взаємовідносин та спілкування в педагогічному колективі.

У позанавчальний час:

- проведення студентами розважально – пізнавальних, виховних заходів у вечірній час, у вихідні та святкові дні, а також заходів, спрямованих на підвищення рівня ерудиції та розширення свого кругозору;

- участь у науково-педагогічній роботі;
- стажування студентів на посаді педагога професійного навчання, як у своєму структурному підрозділі, так і ЗП(ПТ)О інших регіонів України.

Проведення навчально-пізнавальних заходів із студентами молодших курсів;

- проведення відкритого обговорення, аналіз методик проведення заходу.

Заохочування до саморозвитку:

- створення умов саморозвитку, заняття самоосвітньої діяльністю;
- формування у студентів потреби до підвищення рівня своїх знань як у процесі навчальних занять, так і шляхом самоосвітньої діяльності;
- організація змагальності серед студентів;
- вплив позитивним прикладом, проведення індивідуальних розмов.

Контроль та аналіз діяльності з набуття умінь та навичок самоосвітньої діяльності здійснюється:

- шляхом індивідуальної роботи зі студентами, отримання та аналізу відгуків від баз практики на випускників ЗВО;
- у ході навчальних занять, самостійної підготовки, планових та позапланових заходів;
- методом анкетування, тестування, інтерв'ювання та аналізу результатів дослідження;
- при перевірці поточної успішності, проміжної та підсумкової звітності, а також при підведенні підсумків та визначенні завдань постійного та змінного складу ЗВО;
- у процесі навчальної діяльності студентів, оцінкою вмій їх швидко орієнтуватися в обстановці, що ускладнилася, прийняття грамотного і єдино правильного рішення в умовах ліміту часу, сил і засобів.

Шляхи вдосконалення процесу формування умінь та навичок

- самоосвітньої діяльності:
- стимулювання діяльності студентів, які досягли значних успіхів у підвищенні свого інтелектуального та загальнонаукового рівня;
- формування у студентів відповідальності за розвиток навичок та умінь самоосвітньої діяльності;
- вдосконалення методичної та ораторської майстерності, уміння самостійно готуватися до виступу перед аудиторією з незнайомої раніше теми;
- розробка методичних посібників, рекомендацій щодо оволодіння навичками та вміннями самоосвітньої діяльності та впровадження їх у повсякденну практику навчального процесу;
- підвищення якості психолого-педагогічної, загальнонаукової підготовки постійного складу ЗВО.

Для визначення професійно-важливих умінь та навичок самоосвітньої діяльності майбутнього педагога професійного навчання використовувався метод вивчення та аналізу навчальних документів – відгуків на випускників із

баз педагогічної практики. В результаті було виділено професійно-важливі якості, необхідні знання, навички та вміння, які характеризують випускника. Аналіз цих якостей, знань, умінь та навичок дозволив згрупувати їх у блоки, а потім проранжувати за ступенем важливості.

А. Блок ділових властивостей (відношення до педагогічної діяльності)

1. Добросовісність
2. Виконавчість
3. Ініціативність
4. Принциповість
5. Вибагливість
6. Працьовитість
7. Старанність
8. Дисциплінованість
9. Енергійність
10. Цілеспрямованість
11. Відповідальність
12. Ретельність у навчання
13. Переконаність
14. Працездатність

На другому місці - блок операційної діяльності (необхідних умінь та навичок):

1. Навички контролю над роботою учнів
2. Навички керівництва роботою активу учнів
3. Навички та умінь самоосвітньої діяльності
4. Навички виконання обов'язків куратора групи
5. Навички застосування вимог статутів у повсякденному житті
6. Вміння правильно застосовувати дисциплінарну практику
7. Методичні навички
8. Навички проведення уроків теоретичного та виробничого навчання, лекцій та бесід

9. Вміння організувати внутрішньо училищну діяльність

10. Вміння підтримати порядок

11. Організаторські здібності

12. Навички ведення виховної

Третє місце займає блок поінформованої основи діяльності (необхідних знань):

1. Знання спеціальності

2. Знання з загальної теоретичної та суспільно-державної підготовки

3. Знання педагогіки та психології

4. Знання особистих прав та функціональних обов'язків педагога

професійного навчання.

На четвертому місці – блок якостей взаємодії з людьми:

1. Суспільна активність

2. Турбота про здобувачів

3. Чуйність до людей

4. Ввічливість

5. Стриманість

6. Взаємодопомога

7. Тактовність

П'яте місце належить блоку якості стилю діяльності:

1. Самостійність

2. Рішучість

3. Плановість у роботі

4. Коректність

5. Наполегливість

6. Врівноваженість

7. Акуратність

В результаті аналізу типового робочого дня майбутнього педагога професійного навчання отримано ранжований ряд основних виконуваних ним функцій:

- управлінська;
- інформаційна;
- контролю;
- інженерна;
- організаційна;
- планування;
- навчання;

З вищевказаного можна дійти невтішного висновку, що професія сучасного педагога професійного навчання, як висококваліфікованого фахівця, вимагає наявності у випускника знань, умінь і практичних навичок:

- кваліфікованого робітника;
- менеджера;
- педагога;
- організатора.

Отже, сьогодні перед закладами вищої освіти, які готують майбутніх педагогів професійного навчання стоїть першочергове завдання підготовки спеціаліста широкого профілю з розвиненим кругозіром, вмінням швидко орієнтуватися в обстановці, що ускладнилася, прийнятті грамотного і єдино правильного рішення в умовах ліміту часу, сил і засобів.

Головним рушійним фактором управління в процесі навчання є мета. Формування у майбутнього педагога професійного навчання самоосвітніх умінь - це зовнішня мета, як діяльності викладача, так діяльності студента. Отже, необхідна така система підготовки, яка б спонукала до цієї діяльності, трансформуючи зовнішню мету у внутрішню, якою є особистісно-усвідомлена потреба студента у здійсненні самоосвітньої діяльності.

Таким чином, ми розглянули систему, яка включає методику підготовки майбутнього педагога професійного навчання до професійно-педагогічної самоосвітньої діяльності.

1. Вищезазначена система має на меті формування у майбутнього педагога професійного навчання умінь і навичок самоосвітньої діяльності.

2. Від цілей, змісту та організації освітнього процесу залежить якість та ефективність підготовки майбутнього педагога професійного навчання до самоосвітньої діяльності.

3. Теоретичний, психолого-педагогічний, організаційно-проектувальний, комунікативний – найважливіші компоненти підготовки педагога професійного навчання до самоосвіти.

4. Необхідно виділити три рівні сформованості умінь та навичок самоосвітньої діяльності майбутніх педагогів професійного навчання: репродуктивний, реконструктивний та творчий, між якими існує тісна взаємодія.

5. Процес формування умінь та навичок самоосвітньої діяльності є складною, багатогранною педагогічною системою, тому ми визначили комплекс педагогічних умов, реалізація яких на наш погляд дасть змогу досягнути мети нашого магістерського дослідження.

РОЗДІЛ II. МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ САМООСВІТНІХ УМІНЬ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ В ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

2.1. Педагогічні умови розвитку самоосвітніх умінь майбутніх педагогів професійного навчання в процесі професійної підготовки

Сьогодні важливо не лише те, скільки знань має випускник вищого навчального закладу, але й його здатність використовувати ці знання на практиці, бути готовим до змін та адаптації до нових вимог ринку праці, працювати з інформацією, приймати швидкі рішення та активно діяти. Розвиток самоосвітніх навичок надає людині можливість орієнтуватися в сучасному інформаційному просторі та в умовах динамічних змін на ринку праці. У зв'язку з цим для педагогічної теорії стає важливим визначення сприятливих педагогічних умов для формування самоосвітніх навичок у майбутніх педагогів професійного навчання під час їхньої професійної підготовки.

Проведений аналіз дозволив визначити, що під «педагогічною умовою» розуміють:

- становище, в якому здійснюється що-небудь, обставини, при яких відбувається що-небудь; обов'язкові обставини, передумови, що зумовлюють існування чого-небудь [9];
- відповідні фактору педагогічні обставини, що сприяють (або протидіють) проявам педагогічних закономірностей, обумовлених дією факторів [10, с. 80];
- фактори, обставини, від яких залежить ефективність функціонування педагогічної системи [11].

Проблема дослідження педагогічних умов, які сприяють ефективному розвитку різних компонентів професіоналізму спеціалістів, розглянута в багатьох наукових роботах. Наприклад, В. Манько визначає педагогічні умови як систему взаємопов'язаних внутрішніх та зовнішніх характеристик, що забезпечує результативність навчального процесу та відповідає психолого-педагогічним критеріям оптимізації [12].

Аналіз педагогічних умов, які дослідники виділяють для розвитку самоосвітніх умінь, свідчить про те, що вони включають фактори модернізації всіх аспектів освітнього процесу — змісту навчання, методів і форм викладання, засобів навчання, педагогічної діяльності викладачів, а також контролю навчальних досягнень студентів тощо. Водночас слід зазначити, що реалізувати всі ці педагогічні умови в процесі підготовки майбутніх педагогів професійного навчання є досить складним завданням, адже потребує оновлення всіх напрямів педагогічного процесу у закладах вищої освіти. У зв'язку з цим постала необхідність виокремити ключові умови, які мають найбільший вплив на розвиток самоосвітніх умінь майбутніх педагогів професійного навчання під час їхньої професійної підготовки. Це, своєю чергою, дозволить розробити та апробувати відповідну методику. Після вивчення літературних джерел і опитування викладачів закладів вищої освіти нами були визначені основні педагогічні умови, які, на нашу думку, сприятимуть розвитку самоосвітніх умінь майбутніх педагогів професійного навчання в процесі їхньої підготовки. *(формування в студентів мотивації до самоосвіти, удосконалення навчально-методичного забезпечення організації самостійної роботи майбутніх педагогів професійного навчання та застосування цифрових технологій у процесі самоосвіти майбутніх педагогів професійного навчання)*, звернімося безпосередньо до їх теоретичного обґрунтування.

Уведення першої педагогічної умови – *формування в студентів мотивації до самоосвіти* – зумовлено необхідністю формування потреби в самоосвітній діяльності; внутрішніх мотивів власної діяльності, що характеризується ставленням студента до його майбутнього фаху та професійної діяльності і знаходить безпосереднє відображення в характері його навчальної діяльності, зокрема в її успішності.

Активність студентів у процесі навчання та їхня професійна успішність значною мірою визначаються силою та особливостями мотиваційних механізмів. Мотивація, як ключовий фактор, що впливає на регулювання поведінки та діяльності майбутнього спеціаліста, відіграє важливу роль у розвитку

самоосвітніх компетенцій. Врахування мотивації студентів є необхідним елементом будь-якої ефективної соціально-педагогічної взаємодії, тому питання розвитку мотивації до самоосвіти у майбутніх педагогів професійного навчання є надзвичайно актуальним.

У процесі підготовки майбутніх педагогів професійного навчання відбувається розвиток і трансформація їхньої мотиваційної сфери. Розвиток відбувається у двох напрямках: по-перше, загальні мотиви особистості трансформуються в трудові, по-друге, зі зміною рівня професіоналізації змінюється і система професійних мотивів [13].

Розглядаючи мотивацію, можна виділити два основні підходи до її визначення. Перший підхід сприймає мотивацію як набір факторів або мотивів, тоді як другий розглядає її не як статичну, а як динамічну структуру.

Слід зазначити, що однією з важливих умов зовнішньої мотивації є впевненість особистості у прямому зв'язку між її поведінкою та результатами. Основними складовими зовнішньої мотивації є зовнішні стимули.

Внутрішня позитивна мотивація зазвичай притаманна студентам, які мають глибокий інтерес до своєї майбутньої професії. Проявами такої мотивації є те, що студенти охоче вивчають навчальні предмети, зокрема ті, що належать до професійно-практичного циклу, проявляють ініціативу та зацікавленість під час виконання завдань.

Мотивація також відображається в ставленні студента до майбутньої професії та професійної діяльності, що безпосередньо впливає на його навчальну активність і успішність. Від рівня позитивної мотивації до обраної професії залежить інтенсивність самоосвітньої діяльності студента, його прагнення до професійної компетентності та загальний успіх у навчанні.

Висока позитивна мотивація до самоосвіти може компенсувати нестачу знань, умінь або професійних здібностей. Однак навіть найвищі здібності не можуть замінити низьку або відсутню мотивацію до самоосвіти, що безпосередньо впливає на успішність у навчанні.

Під час лабораторних занять з дисципліни «Технічне конструювання і моделювання» було виявлено, що висока позитивна мотивація до самоосвітньої діяльності може компенсувати низький рівень спеціальних здібностей. Студенти з високим рівнем зацікавленості створюють більш оригінальні моделі порівняно з тими, хто має кращі спеціальні здібності, але недостатньо вмотивований до цього виду діяльності.

Формування мотиваційного компонента в процесі професійної підготовки майбутніх педагогів професійного навчання базується на логічній структурі подачі навчальних матеріалів, яка включає кілька етапів:

Орієнтовний (формує мотивацію до співпраці та залучення до освітньої діяльності);

Інформаційний (пояснює, з якою метою надається інформація і як отримані знання можуть бути використані в майбутній професійній діяльності);

Результативно-процесуальний (показує ефективність результатів освітньої діяльності, залежно від рівня володіння логічними операціями та діями).

Таким чином, сформований мотиваційний компонент дозволяє розглядати розвиток самоосвітніх умінь майбутніх педагогів не як поодинокий процес, а як постійну рису особистості. Мотивація є ключовою рушійною силою самоосвітньої діяльності та важливим чинником професійного розвитку педагогів. Вона стає початковою ланкою у формуванні самоосвітньої компетентності студентів, оскільки саме потреба в самоосвіті спонукає до самостійного набуття знань та створення умов для її задоволення.

У виокремленні другої педагогічної умови – *удосконалення навчально-методичного забезпечення організації самостійної роботи майбутніх педагогів професійного навчання у ЗВО* – виходили з того, що невіддільною складовою процесу розвитку самоосвітніх умінь майбутніх педагогів професійного навчання в процесі професійної підготовки є їхня самостійна робота. Будучи основним засобом оволодіння навчальним матеріалом, вона передбачає

підготовку до лекційних, семінарських і практичних занять, виконання індивідуальних завдань, курсове, проектування, роботу з підручником тощо.

У сучасних умовах стрімкого розвитку науки заклади вищої освіти не можуть забезпечити студентів усіма знаннями, необхідними для високоякісної професійної діяльності. Кожен майбутній випускник має вміти оновлювати свої знання та займатися самостійним навчанням, щоб не відставати від змін у суспільстві. У зв'язку з цим важливим завданням є вдосконалення навчально-методичної підтримки організації самостійної роботи студентів, що стає ключовою умовою формування їхньої компетентності у сфері самоосвіти.

У новому «Стандарті вищої освіти України» для спеціальності 015. «Професійна освіта» з-поміж вимог до системи внутрішнього забезпечення якості вищої освіти виокремлено необхідність наявності ресурсів для організації освітнього процесу, у тому числі самостійної роботи студентів, за кожною освітньою програмою [7].

Крім того, зауважимо, що від рівня організації самостійної роботи майбутніх педагогів професійного навчання багато в чому залежить результат засвоєння професійних знань, розвиток активної, творчої особистості, яка прагне до постійного поповнення своїх знань. Це особливо важливо для молодших курсів, що тільки починають адаптуватися до умов навчання у закладі вищої освіти.

Досвід підготовки майбутніх педагогів професійного навчання показує, що традиційні методики не завжди ефективно сприяють розвитку навичок самостійної діяльності. Після аналізу наукових праць було визначено низку умов, виконання яких забезпечує підвищену ефективність самостійної роботи:

- самостійна робота має стимулювати розвиток творчої ініціативи та інтелектуальної активності студентів;
- вона повинна бути доступною, базуватися на життєвому досвіді та раніше набутих знаннях, вміннях і навичках;
- важливо дотримуватись поступового ускладнення завдань при виборі змісту та форм самостійної роботи;

– види самостійної роботи повинні бути різноманітними і включати елементи новизни;

– кожна самостійна робота має перевірятися викладачем і використовуватися у подальшому навчальному процесі.

З метою виявлення рівня сформованості вмінь та навичок здійснення самостійної роботи студентів першого курсу факультету технологічної і професійної освіти Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка було проведено анкетування (Додаток А). Виявлено, що більшість студентської аудиторії не вміє ефективно працювати з підручником, не може самостійно знаходити відповідь на поставлені питання, добирати літературу в процесі підготовки до доповіді, самостійно виконувати як завдання з вивченої теми, так і творчі завдання, розв'язувати педагогічні задачі, виконувати та оформлювати на належному рівні курсові роботи. 48 % студентів оцінює свій рівень організації самостійної роботи, як низький та середній, 42 % вказали на відсутність навчально-методичного забезпечення організації самостійної роботи, 52 % опитаних зазначили, що затрачає на самостійну роботу менше однієї години протягом дня. Тільки 40 % майбутніх педагогів вважають самостійну роботу необхідною для оволодіння професійними знаннями, вміннями та навичками, 80 % зазначили, що хотіли б підвищити ефективність своєї самостійної роботи, оволодіти методами самостійного навчання; 32 % зазначили, що їм важко повноцінно використовувати потенціал самостійної роботи під час навчання.

Проведене анкетування засвідчило, що навчально-методичне забезпечення організації самостійної роботи потребує суттєвого вдосконалення з метою оволодіння майбутніми педагогами професійного навчання знаннями, вміннями, навичками та здатністю самостійної навчальної діяльності, вкрай необхідними їм для повноцінного формування самоосвітньої компетентності.

Було встановлено, що ключову роль у процесі систематичної самостійної роботи студентів відіграє викладач, який активно сприяє засвоєнню методів її ефективного виконання. Основне завдання педагога полягає в плануванні

навчальних завдань, виборі методів, засобів і форм організації роботи, розробці стимулюючих заходів, визначенні початкового рівня готовності студентів до самостійної діяльності, наданні нових знань і навчанні їх навичкам самоосвіти, самоаналізу та самоконтролю. Підвищення ефективності самостійної роботи студентів вимагає вдосконалення інструктажу з боку викладача, з поступовим переходом від безпосереднього керування до опосередкованого, аж до повної самостійності. Викладач має виконувати роль консультанта та наставника, залучати студентів до спільного аналізу результатів їхньої роботи та формувати навички самоконтролю.

З організаційної точки зору самостійну роботу слід розділяти на аудиторну та позааудиторну, тобто регламентовану та нерегламентовану. Аудиторна робота, як правило, виконується в закладі освіти в рамках практичних занять, семінарів, заліків тощо, тоді як позааудиторна – здійснюється поза межами навчальних занять. Мета, зміст і форми цих видів діяльності значно різняться.

До видів самостійної роботи студентів у навчальній аудиторії під керівництвом викладача належать:

- лекції;
- практичні заняття;
- семінари;
- лабораторні роботи;
- консультації та інші види навчальних занять.

Самостійна робота поза аудиторією під контролем викладача включає: – додаткові заняття;

- поточні консультації з дисциплін;
- консультації щодо курсових робіт та проєктів;
- навчально-дослідницька діяльність.

До самостійної роботи без участі викладача відносять:

- підготовку до занять (робота з конспектами лекцій, підготовка до практичних занять тощо);

- вивчення теоретичних матеріалів (опрацювання конспектів лекцій із підручниками, методичними посібниками та додатковою літературою);
- виконання курсових і контрольних робіт;
- підготовку доповідей;
- участь в олімпіадах;
- написання тез;
- роботу на комп'ютері тощо.

Стосовно організації самостійної роботи майбутніх педагогів професійного навчання в Глухівському національному педагогічному університеті імені Олександра Довженка відповідно до «Положення про організацію освітнього процесу» [14, с. 24] самостійна робота, будучи основним засобом оволодіння навчальним матеріалом, передбачає підготовку до семінарських і практичних занять, виконання індивідуальних завдань, самоосвіту, роботу з підручником і т.д. Її зміст визначається робочою програмою навчальної дисципліни, методичними матеріалами, завданнями викладача.

Структура самостійної роботи майбутніх педагогів професійного навчання представлена на рисунку 2.1.

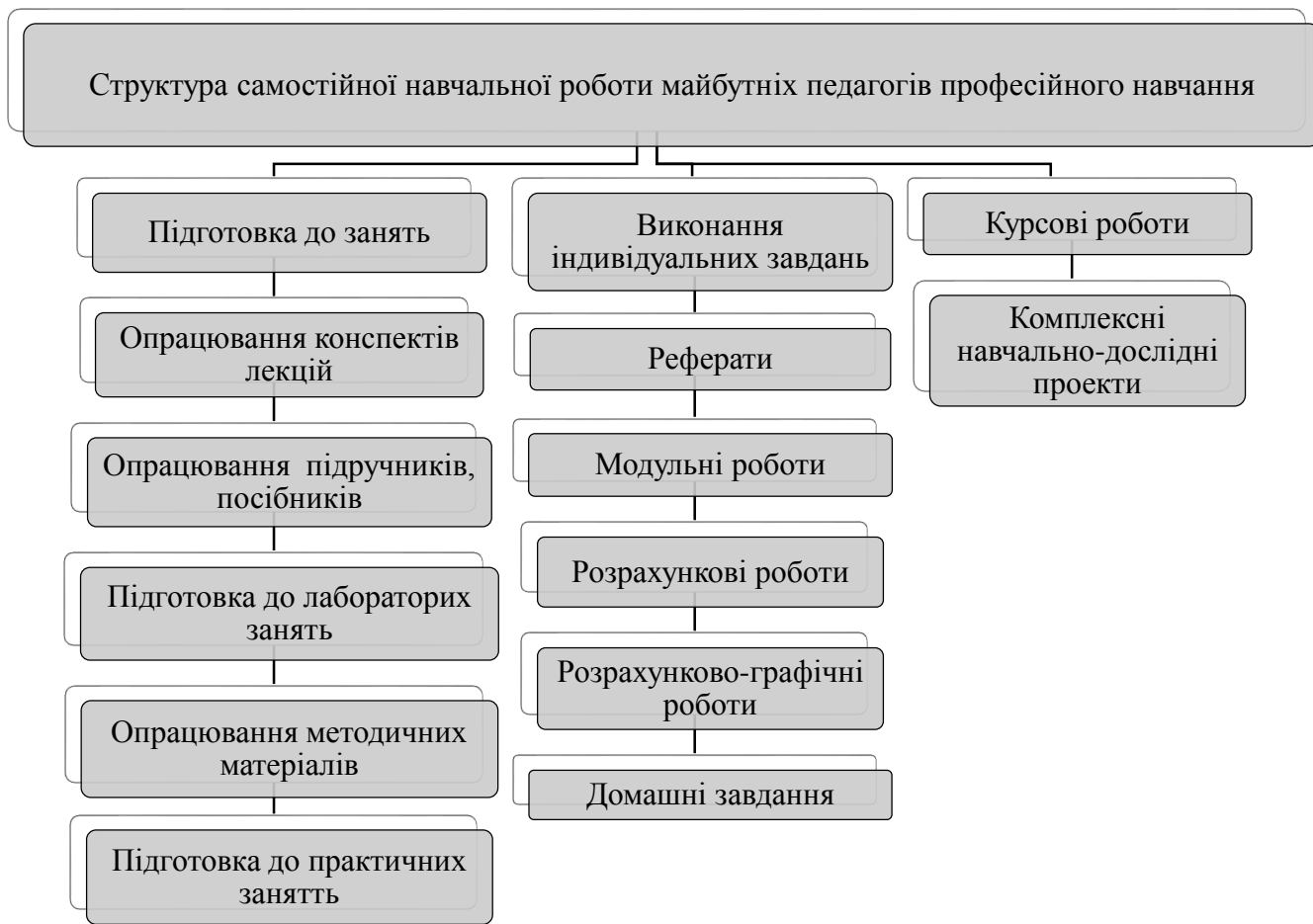

Рис. 2.1. Структура самостійної навчальної роботи майбутніх педагогів професійного навчання

Навчальний матеріал, передбачений робочою програмою дисциплін для засвоєння студентом під час самостійної роботи, виносить на підсумковий контроль разом із навчальним матеріалом, що був опрацьований під час занять.

Проаналізувавши навчальні та робочі плани та програми дисциплін, що викладаються в Глухівському національному педагогічному університеті імені Олександра Довженка, зазначимо, що кількість годин аудиторного навантаження становить орієнтовно до 1/3 від кредиту ЄСТС, а кількість годин, відведених на самостійну роботу, становить до 2/3 кредиту ЄСТС. Відповідно до «Положення про організацію освітнього процесу» кількість годин самостійної роботи на один кредит [14, с. 31] для освітнього ступеня бакалавр – не менше 15 годин.

Отже, можна зробити висновок, що понад 50% навчального матеріалу призначено для самостійного вивчення. Це вказує на те, що студенти

університету мають достатньо часу для виконання позаучбових завдань. З огляду на специфіку підготовки майбутніх педагогів професійного навчання, важливо акцентувати увагу на ефективному плануванні робочого часу. Навчальні плани передбачають велику кількість годин для самостійної роботи, проте викладачі не можуть здійснити якісну перевірку всіх завдань, виконаних студентами, через обмежену кількість аудиторних годин.

Таким чином, покращення навчально-методичного забезпечення організації самостійної роботи студентів закладів вищої освіти є ключовим фактором для розвитку їхньої самоосвітньої компетентності, впровадження післяуніверситетської освіти та подальшого підвищення кваліфікації. Під час навчання на перших курсах майбутні педагоги професійного навчання закладають основи для подальшої самоосвіти, і саме самостійна робота повинна стати інструментом для досягнення цієї мети.

Забезпечення третьої педагогічної умови – *застосування цифрових технологій у процесі самоосвіти майбутніх педагогів професійного навчання* – уможливить отримання інформації освітнього характеру за допомогою використання цифрових засобів, сприятиме формуванню пізнавальної активності, інтуїції, самостійності, готовності до динамічних змін, оперативності в прийнятті рішень та здатності до співробітництва з іншими людьми, оскільки цифрові засоби відкривають нові можливості для входження особистості в нове інформаційне суспільство і висувають особливі вимоги до процесів навчання та самоосвіти.

У обґрунтуванні педагогічної умови ми відзначили, що процес цифровізації у сучасному світі суттєво трансформує соціальні відносини на глобальному рівні, створює можливості для безперешкодного обміну інформацією та ставить нові виклики перед освітніми закладами. Інтеграція України в міжнародний освітній простір вимагає пошуку нових ефективних шляхів підвищення якості освіти та її модернізації відповідно до вимог ринку праці, що є пріоритетами, визначеними в Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2022-2025 роки.

Сучасні цифрові технології пропонують нові можливості для залучення студентів до інформаційного суспільства та висувають специфічні вимоги до навчальних процесів і самостійного навчання, що потребує пошуку нових рішень у розвитку інформаційно-інструментальної бази та методичного забезпечення безперервної освіти. Майбутній педагог професійного навчання, який має інформаційну грамотність, здатен ефективно шукати інформацію: обирати з її різноманіття те, що є важливим, компетентно оцінювати, структурувати та інтегрувати з уже наявними знаннями.

Важливо підкреслити, що використання цифрових засобів у розвитку самостійних навчальних навичок не заперечує традиційні форми, методи та засоби їх формування. Натомість відбувається інтеграція всіх домінуючих видів самостійного навчання, що сформувалися в історичному контексті, і активізація потенціалу студентів у нових умовах.

З огляду на активний розвиток інформаційних технологій та створення інформаційного середовища в закладах вищої освіти, збільшуються можливості для розвитку самостійних навичок у майбутніх педагогів професійного навчання під час їхньої професійної підготовки. Під час підготовки педагогів професійного навчання значну роль відіграють Інтернет-сервіси, електронні ресурси, комп'ютерні мережі, програми інтерактивного навчання, віртуальні лабораторії та тренажери, що допомагають формувати та закріплювати професійні навички. Як показало проведене нами анкетування, розподіл джерел інформації, які використовують студенти у процесі своєї навчальної діяльності, має наступний вигляд (табл. 2.1).

Як свідчать результати анкетування (Додаток Б), 58% студентів часто використовують електронні підручники, електронні бібліотеки як джерело отримання навчальної інформації. Проте на основі анкетування нами було визначено, що лише 44 % опитаних організують свою самоосвітню роботу за допомогою Інтернету та друкованих засобів інформації. На нашу думку, це пов'язано з тим, що студенти університету мають доступ до низькошвидкісного Інтернету або взагалі мають обмежений доступ до мережі.

Таблиця 2.1

Джерела навчальної інформації студентів у процесі самоосвітньої діяльності

№	Джерело навчальної інформації	Періодичність використання (%)			
		Не менше 1–2 разів на тиждень	Не менше 1–2 разів на місяць	Приблизно 1–2 рази на півроку	Не використовую цей вид джерела інформації
1.	Інтернет, соціальні мережі	45	32	10	
2.	Електронні підручники	43	18	15	
3.	Електронні бібліотеки	33	13	15	
	Електронні бази даних				
5.	Електронні навчальні програми	10	32	30	
6.	Телебачення	76	22	2	-
7.	Виставки технічної творчості, екскурсії	12	40	38	
8.	Майстер-класи	16	15	19	50
9.	Література професійного спрямування	86	33	1	
10.	Друковані ЗМІ	36	28	-	
11.	Семінари, конференції	15	12	13	
12.	Факультативи, курси	35	13	6	
13.	Інші джерела навчальної інформації	5	8	12	

Також вагоме місце належить браку часу для пошуку інформації та відсутність навичок пошуку в мережі, оскільки це вимагає достатньо високого рівня інформаційної компетентності користувача. Важливо зауважити, що тільки 44 % респондентів джерелом навчальної інформації вважають конференції та семінари, 53 % опитаних відвідують курси і факультативи. Вважаємо, що комплексне використання різних джерел інформації: комп'ютерів, Інтернету, радіо- та телепередач, а також мобільного зв'язку дає змогу накопичувати досвід роботи з цифрових засобів, підвищує рівень інформаційної компетентності та актуалізує розвиток самоосвітніх умінь. Наявність високого рівня володіння цифровими засобами є важливою складовою готовності майбутнього фахівця ЗП(ПТ)О до самоосвітньої діяльності.

Вважаємо, що активізація розвитку самоосвітніх навичок у майбутніх педагогів професійного навчання під час їхньої професійної підготовки через використання цифрових засобів має значну роль серед факторів, що сприяють інтенсифікації пізнавального процесу. Використання цифрових технологій у самоосвіті підвищує пізнавальну активність, актуалізує раніше здобуті знання та навички, а також підвищує практичну значимість вивченого матеріалу для майбутньої професійної діяльності.

Розглянемо, як процес формування самоосвітньої компетентності стає ефективнішим завдяки цифровим засобам.

Використання комп'ютерних технологій у самоосвіті студентів підвищує їхню самостійність у навчанні. Завдяки технічним можливостям цифрових технологій студенти отримують доступ до великого обсягу різноманітної інформації, що стимулює самостійну роботу та сприяє формуванню самоосвітньої компетентності. Самостійне здобуття знань за допомогою комп'ютера формує психологічну, теоретичну та практичну готовність до самоосвітньої діяльності.

Застосування цифрових засобів у процесі самоосвіти майбутніх педагогів професійного навчання вимагає від них певного рівня знань, умінь і навичок у сфері освітніх можливостей інформаційних технологій. Протягом навчання у вищих навчальних закладах студенти повинні постійно поглиблювати та розширювати свої знання з цифрових технологій, оскільки вони слугують не лише інформаційною підтримкою для самоосвіти, але й важливим інструментом у професійній діяльності фахівців у сфері професійно-технічної освіти.

Сучасна система професійної освіти включає велику кількість інформаційних каналів, але основним з них є Інтернет. Як зазначає А. Новикова, «Інтернет перестає бути просто сховищем і передавачем великих обсягів інформації та стає новою сферою життєдіяльності багатьох людей, у тому числі тих, хто займається самоосвітою» [15].

Інтернет відкриває нові горизонти для комунікативних аспектів самоосвіти майбутніх педагогів професійного навчання. Він забезпечує доступ до

інформації з наукових центрів у всьому світі, що створює реальні умови для самоосвіти та розширення кругозору студентів. Завдяки розвитку комунікаційних технологій, користувачі отримують цілодобовий доступ до світових бібліотечних ресурсів, що є вкрай важливим для тих, хто займається самоосвітою.

Сучасні технології пропонують нові можливості для візуалізації під час навчання, об'єднуючи візуальні елементи з аудіо супроводом, а також активно використовують відео, мультимедійні технології та віртуальну реальність.

Студенти, які працюють з дистанційними навчальними програмами (електронні підручники, посібники, електронна пошта, електронні бібліотеки, банки даних на файлових серверах, а також телеконференції та форуми), не лише отримують інформацію, але й можуть аналізувати конкретні ситуації.

Етап інформатизації професійної освіти приводить до появи нових форм навчальних матеріалів, зокрема електронних підручників. Багато вітчизняних та закордонних науковців вважають, що електронна навчальна література призначена переважно для самостійної роботи та самоосвіти.

Електронні посібники, як матеріали нового покоління, поєднують переваги традиційних підручників і можливості комп'ютерних технологій. Використання електронних навчальних матеріалів та довідкових ресурсів в процесі формування самоосвітньої компетентності суттєво підвищує можливості самостійної роботи, допомагає розвивати навички самостійної роботи, перетворюючи студента з пасивного споживача інформації на активного дослідника.

В рамках нашого дослідження електронний посібник розглядається як спеціальний комп'ютерний інструмент, який надає студентам навчальний, методичний та інформаційно-довідковий матеріал, використовуючи інформаційні технології відповідно до цілей навчальної дисципліни. Це створює умови для самоконтролю та самокорекції за індивідуальним маршрутом, формуючи вміння використовувати цифрові інструменти в процесі самоосвіти.

Електронні бібліотеки та каталоги бібліотек позиціонуються як інформаційні системи, які надають онлайн послуги традиційних бібліотек,

забезпечуючи віддаленим користувачам доступ до різноманітних інформаційних ресурсів та можливість отримати електронні документи або замовити копії першоджерел [16].

У зв'язку з активним застосуванням студентами мобільних технологій і пристроїв, таких як смартфон, планшет, ноутбук, нетбук тощо в повсякденному житті набула поширення технологія мобільного навчання m-learning – це передавання інформації на мобільний пристрій із застосуванням WAP або GPRS технологій [17, с. 233]. Також активного поширення зараз набувають технології високошвидкісного мобільного Інтернету, такі як 3G та 4G. Застосування вищезазначених технологій дає можливість зробити навчання гнучким, доступним і персоналізованим. Кожен студент має можливість здобувати знання в будь-якому місці й у зручний для нього час. Мобільне навчання розширює можливості навчання, самоосвітньої діяльності, отримання необхідних консультацій та відповідей на запитання.

Упровадження сучасних педагогічних технологій мобільного навчання дає можливість учасникам навчального процесу вільно переміщуватися; розширює межі навчального процесу та самоосвітньої діяльності; дає змогу здійснювати поширення інформації та обмін нею за допомогою сучасних бездротових технологій; сприяє кращому засвоєнню навчального матеріалу; мобільне навчання є економічно виправданим.

Інтенсивна організація навчального процесу майбутніх педагогів професійного навчання припускає наявність оперативного зворотного зв'язку, швидке отримання об'єктивної інформації про перебіг педагогічного процесу, рівень підготовленості студентів, а також оперативне регулювання і корекцію навчального процесу. У теорії поетапного формування розумових дій у навчальному процесі показано, що розумова дія формується більш ефективно, якщо в ході навчання здійснюється контроль за окремими його етапами. У процесі самоосвіти потужним засобом зворотного зв'язку стає комп'ютерний контроль знань студентів.

Необхідно акцентувати увагу на перевагах використання цифрових інструментів у розвитку самоосвітніх навичок майбутніх педагогів професійного навчання під час їхньої професійної підготовки:

- забезпечує глибоке засвоєння знань через особисте спілкування між викладачами і студентами;
- враховує вікові та індивідуальні особливості сприйняття інформації, оскільки кожен має змогу вибрати найбільш зручний спосіб отримання знань;
- дозволяє уникати втрати інформації, адже електронні навчальні курси дають можливість повернутися до будь-якої частини навчального матеріалу;
- сприяє самостійному попередньому вивченню матеріалів у електронному форматі;
- формує єдину базу знань;
- урізноманітнює форми організації навчального процесу;
- робить процес навчання більш цікавим і зручним, що допомагає засвоювати нові знання та закріплювати вже здобуті;
- стимулює розвиток навичок самостійного пошуку інформації та навчання;
- забезпечує оперативний зворотний зв'язок між усіма учасниками навчального процесу;
- надає можливість обрати зручний темп, час і місце для навчання;
- сприяє підвищенню якості процесу самоосвіти.

Однак, як показало наше дослідження, студенти та викладачі університету не мають достатньої інформації про різноманітність електронних ресурсів для отримання знань і використовують їх нераціонально у навчальному процесі та самоосвіті. У підготовці фахівців у сфері ПТО спостерігаються певні недоліки в роботі з електронними джерелами інформації, які потребують виправлення: обмежений доступ до глобальної мережі Інтернет, недостатній рівень комп'ютерної грамотності, сумнівна надійність джерел інформації, неточність знайденої інформації, а також недостатня мотивація, через що студенти часто відволікаються на перегляд відео, прослуховування музики або налаштування своїх комп'ютерів.

На нашу думку, для ефективного інформаційного забезпечення процесу самоосвіти необхідно, щоб студенти та викладачі мали доступ до великої кількості інформації та можливостей її аналітичної обробки, а також щоб вони могли активно долучатися до інформаційної культури суспільства. Однак реалізація цієї вимоги ускладнюється через суворе регулювання навчального процесу, яке вимагає від студентів ще більшої продуктивності та раціонального використання часу під час роботи з різними джерелами інформації.

З одного боку, використання цифрових технологій у розвитку самоосвітніх навичок майбутніх педагогів під час їхньої професійної підготовки зменшує навантаження на викладачів і підвищує ефективність контролю. З іншого боку, це надає студентам можливість самостійно контролювати прогрес і результати власної самоосвіти, користуючись електронними ресурсами.

Ми вважаємо, що традиційні форми навчальної діяльності (лекції, семінари, практичні заняття, консультації) мають обмежений вплив на самоосвіту студентів. Тому оптимальне використання інформаційно-комунікаційних технологій як інструменту для активізації самостійної навчальної діяльності майбутніх педагогів є важливою умовою, яка сприятиме формуванню їхньої самоосвітньої компетентності.

Таким чином, враховуючи дослідження вчених та власний досвід, ми визначили основні педагогічні умови для розвитку самоосвітніх навичок майбутніх педагогів під час їхньої професійної підготовки: формування у студентів мотивації до самоосвіти; удосконалення навчально-методичного забезпечення самостійної роботи; використання цифрових технологій у процесі самоосвіти педагогів.

2.2 Реалізація методики розвитку самоосвітніх умінь майбутніх педагогів професійного навчання в процесі професійної підготовки

Результати проведеного дослідження дозволили розробити методику реалізації педагогічних умов для розвитку самоосвітніх навичок у майбутніх педагогів професійного навчання в процесі їхньої підготовки.

Впровадження першої умови відбувалося через всі компоненти моделі шляхом формування у студентів пізнавальних мотивів, умінь самомотивації, прагнення до постійного оновлення та збагачення професійних знань, а також усвідомлення особистого і соціального значення самоосвіти та розвитку пізнавальних інтересів. Важливим аспектом було зацікавлене ставлення до самоосвіти як ключового елемента професійної діяльності. Реалізація цієї умови передбачала проведення навчальних занять з елементами самостійного пошуку, включаючи лекції з використанням проблемних і евристичних методів, практико-орієнтовані завдання, проекти, ділові ігри, кейс-методи тощо. Студентів залучали до активної пізнавальної діяльності та науково-дослідної роботи, обговорюючи важливість і перспективи підвищення освітнього рівня через самоосвіту.

У відповідності до цієї педагогічної умови змінюється роль викладача з інформатора на організатора і консультанта, який відкриває шляхи отримання нової інформації та допомагає у проектуванні індивідуальної траєкторії розвитку випускників. Змінюється також модель діяльності студентів, переходячи від пасивної до активної, що дозволяє їм вміти визначати проблеми, аналізувати шляхи їх вирішення, знаходити оптимальні рішення та обґрунтовувати свою позицію.

Для підвищення мотивації майбутніх педагогів до самоосвіти значна частина завдань була індивідуальною і містила елементи суперечності та новизни. Студентів заохочували до ініціативного пошуку додаткових джерел, що позитивно впливало на критерії оцінювання їх роботи. У процесі занять особлива увага приділялася зв'язку з обраною професією, що також сприяло підвищенню їхньої пізнавальної мотивації.

Пізнавальну активність розвивали шляхом залучення студентів до навчальних ситуацій, коли вони мали брати активну участь в обговоренні, дискусіях, самостійно відстоювати свою думку, ставити запитання своїм одногрупникам та викладачу, рецензувати відповіді своїх одногрупників, проводити самоперевірку та аналіз особистих пізнавальних і практичних дій.

Ми поступово ускладнювали завдання з метою створення проблемних ситуацій, коли студентам уже не вистачало своїх знань, і вони були вимушені здобувати нові знання з допомогою викладача, одногрупників, підручників, засобів цифрових засобів тощо, спираючись на власний досвід та досвід інших.

З метою заохочення самостійного навчання в експериментальній групі активно використовувався проблемний підхід. На одному з етапів дослідження застосували метод «Балінтовських сесій», що полягав у вирішенні студентами сформульованих проблемних ситуацій, пов'язаних із темою навчання.

«Балінтовські сесії» мали на меті розвинути вміння формулювати проблеми, взаємодіяти з іншими учасниками, аналізувати отримані дані, моделювати складні педагогічні ситуації та визначати можливі рішення, що сприяє активізації самоосвітньої діяльності. По-перше, застосування цього методу сприяло ефективному освоєнню професійного навчання майбутніми педагогами, а по-друге, допомагало досягти взаєморозуміння.

Для стимулювання самоосвіти на заняттях з професійної підготовки активно використовували проблемні методи, що підвищують пізнавальну активність і психологічну готовність до подолання труднощів у когнітивному процесі. Запровадження проблемного підходу відбувалося під час лекцій, лабораторних та практичних занять (з використанням проблемних ситуацій, запитань і завдань), а також в організації самостійної роботи студентів (інженерні проекти).

Під час лекцій студентам ставили ряд практичних проблемних запитань, узятих із педагогічної практики та адаптованих до конкретних умов їх навчання в закладах вищої освіти. Наприклад, у дисципліні «Професійна педагогіка» студентам пропонували вирішити педагогічну задачу та відповісти на запитання: «Один із учнів професійно-педагогічного коледжу» у творі на тему «Чому я обрав професію майстра виробничого навчання» написав: «Я вступив до ПТНЗ зовсім випадково – трактористом-машиністом сільськогосподарського виробництва ніколи не мріяв бути, проте через мої проблеми з поведінкою в школі після дев'ятого класу мав кудись вступати, і я вступив до найближчого

ПТНЗ. Але вже з перших зустрічей із нашим майстром виробничого навчання почав розуміти важливість серйозного ставлення до навчання. Це була надзвичайно хороша людина: добра, порядна, досвідчена. Майстер зумів знайти підходи до кожного з нас, і тому ми всі його дуже любили. Звісно, спочатку не все виходило, але терпіння майстра і вміння вселяти впевненість у собі справляли враження.

Тоді в мене вперше промайнула думка про отримання професії майстра виробничого навчання. Обрав я її тому, що хочу бути схожим на свого майстра».

- Як ви вважаєте, що найбільше цінують учні у своєму наставнику?
- Що допомогло учневі обрати професію майстра виробничого навчання, знайти своє місце у житті?

- Якими якостями має володіти педагог?

Після того, як були поставлені запитання, ми спільно шукали на них відповіді та вирішували завдання, ініційовані студентами. На нашу думку, проблемний підхід до викладання матеріалу стимулює глибоке усвідомлення, пошук, освоєння, систематизацію і узагальнення знань. Він також заохочує особистісне ставлення до поданої інформації та рефлексію щодо контролю власних дій. Проблемне навчання не лише сприяє якісному засвоєнню інформації, але й розвиває здатність до пізнавальної активності та самостійного визначення дій, необхідних для отримання знань.

Під час викладання курсів «Трактори та автомобілі», «Електрообладнання транспортних машин», «Технологія ремонту автомобілів та транспортних засобів», «Основи діагностики транспортних машин» та «Правила дорожнього руху» на початку нової теми використовувалися методи, що мотивують студентів до самостійного здобуття додаткових знань. Це здійснювалося шляхом надання цікавих випадків або фактів, а також представлення сучасних наукових даних, що стосуються теми, які відрізнялися від уже відомих студентам. Обговорювалися також вражаючі відкриття в цій сфері, простота яких могла здивувати, або, навпаки, порівнювалися теоретично підтверджені можливості

техніки з реальними досягненнями. Було також коротко окреслено перспективи вдосконалення відповідних механізмів.

Наприклад, під час викладання теми «Кривошипно-шатунний механізм», при аналізі основних несправностей та їх усунення, актуальним є питання зменшення тертьового зносу поверхонь деталей механізму. Студентам, які вже знайомі з широким і ефективним використанням різноманітних присадок до моторних оливок, було цікаво дізнатися про умови і ефективність застосування синтетичних «розумних» рідин-присадок, таких як «Suprotec» та «Nanoprotech». Ці добавки суттєво подовжують термін служби двигуна та є вагомою альтернативою проведенню ТО-1. Вони значно відновлюють поверхні деталей, що зазнали зносу, а двигун, оброблений такими присадками, може певний час працювати без оливи під навантаженням, не зазнаючи суттєвих пошкоджень. Студентам пропонувалося самостійно знайти більше інформації про результати використання цих присадок у підручниках або в Інтернеті.

Інтерес студентів до навчального матеріалу є ключовим елементом навчального процесу, адже він формує мотивацію до вивчення дисципліни та сприяє розвитку пізнавальних потреб. Така мотивація налаштовує студентів на освоєння певного матеріалу, самостійний пошук інформації, необхідної для особистісного зростання, а також на досягнення бажаного результату, наприклад, задоволення інтересу або отримання нових знань і вмінь.

Для стимулювання бажання студентів постійно оновлювати та збагачувати свої професійні знання в рамках експерименту ми активно використовували ігрові елементи. Прикладом такої гри є наступний процес: на початку заняття студенти розділяються на команди. Головне завдання полягає в уважному сприйнятті лекційного матеріалу, веденні особистих записів та активному мисленні, з можливістю передбачати подальші питання. У будь-який момент лектор може зупинитись та поставити запитання або завдання, що вимагає самостійного мислення, наприклад: «Який, на вашу думку, елемент конструкції автомобіля потрібен для реалізації зазначеної функції?» Студенти повинні знайти відповідь в Інтернеті, використовуючи свої гаджети або електронні

ресурси, або ж можуть бути запитані, що, на їхню думку, не вистачає в переліку деталей чи як досягти певного результату.

Регулярне ставлення таких простих запитань заохочує студентів залишатися зосередженими на темі та активізує їхню зацікавленість до навчального матеріалу. Лектор може адресувати завдання конкретному студенту, який, на його думку, відволікається більше, ніж інші. Відсутність правильної відповіді для цього студента призводить до штрафних балів для команди, що, окрім зниження особистого рейтингу, може вимагати виконання додаткових завдань, таких як написання реферату чи підготовка доповіді.

Розв'язуючи мікропроблемні ситуації, студенти активно аналізують їх, що позитивно впливає на засвоєння навчального матеріалу. Під час занять відповіді учнів записуються в бланк зі списком групи, а після уроку результати обробляються. За активну участь кожен студент може отримати додаткові бали до свого рейтингу. Використання рейтингу дало можливість виділити 6 студентів експериментальної групи, які демонстрували високий рівень знань, відповідаючи на проблемні питання викладача та самостійно вирішуючи проблеми. Для інших студентів, які не змогли стати активними учасниками занять через професійну некомпетентність, їхні більш активні одногрупники стали зразком для наслідування та орієнтирами в професійному розвитку. Це сприяло формуванню мотивації до самоосвіти серед студентів експериментальної групи.

Важливою умовою розвитку самоосвітніх умінь майбутніх педагогів професійного навчання в процесі професійної підготовки є удосконалення навчально-методичного забезпечення організації самостійної роботи.

За твердженням М. Фіцули, самостійна робота студентів буде ефективною, якщо мають місце: чітке її планування, детальне продумування, навчально-методичне забезпечення організації, безпосереднє або опосередковане методичне керівництво з боку викладача, але без його прямої участі, ретельний відбір змісту та обсягу навчального матеріалу, винесеного на самостійне опрацювання студентами, системний контроль за поетапним і кінцевим

результатами роботи, оперативне доведення до відома студентів оцінки за самостійну роботу і, за необхідності, внесення корективів щодо її подальшої організації [18, с. 149].

Однією з ключових характеристик організації самостійної роботи у вищому навчальному закладі є її зв'язок з майбутньою професією та врахування вікових особливостей студентів на різних курсах. Першокурсники, які випустилися з загальноосвітніх шкіл або вищих педагогічних навчальних закладів I–II рівнів акредитації (коледжі, інститути), потребують навчання методам самостійної роботи та пошуку необхідної інформації. Водночас для старшокурсників важливо орієнтуватися на ефективність самостійної роботи, усвідомлювати та систематизувати навчальний матеріал. Випускники, які не мають навичок самостійної роботи, часто демонструють недостатні здібності до самоосвіти, самоаналізу і самооцінювання, що, у свою чергу, веде до низького рівня навчальної активності і відставання в навчанні.

Удосконалення навчально-методичного забезпечення самостійної роботи майбутніх педагогів професійного навчання полягає у перетворенні цієї роботи на самоосвітню діяльність.

Нашою метою в удосконаленні навчально-методичного забезпечення організації самостійної роботи було не лише накопичення знань у студентів, але й створення умов для розвитку їхніх здібностей з акцентом на результати.

Раціонально організована самостійна робота дозволяє:

- глибоко оволодіти системою наукових знань;
- розвивати пізнавальні можливості та формувати культуру розумової праці;
- детально вивчати зміст навчальних дисциплін;
- набути професійних якостей та ґрунтовно оволодіти спеціальністю;
- розвивати важливі особистісні якості, такі як наполегливість та працелюбність, а також вміння раціонально розподіляти свої сили та ресурси для досягнення поставлених цілей.

Тому реалізація педагогічної умови відбувалась шляхом проведення послідовних кроків.

Перший крок полягав в організації навчально-методичного семінару для студентів «Самостійна робота майбутніх педагогів професійного навчання» (Додаток Д). Мета семінару полягала у формуванні знань про різні види і форми самостійної роботи та самоосвіти, особливості її планування та організації, джерела отримання інформації, її аналіз, узагальнення та способи подання, розвиток умінь здійснення самоосвітньої діяльності, формування належного рівня самостійної роботи в освітньому процесі.

Студенти ознайомилися з поняттями «самостійна робота», «пізнавальна діяльність», «самоосвіта» та «саморозвиток». Їм були представлені принципи, методи та специфіка організації самостійної роботи. Обговорювалися мета, завдання та взаємозв'язок між самостійною роботою та самоосвітою. Також були досліджені основні види та форми організації самостійної роботи для майбутніх педагогів професійного навчання.

Для студентів було організовано круглий стіл на тему: «Самостійна робота студентів як важливий фактор навчання в університеті», під час якого обговорювалися аспекти організації самостійної роботи в умовах вищої освіти. Студенти працювали в малих групах над певними проблемами, після чого об'єднувалися для обговорення своїх ідей щодо їх вирішення.

Метою семінару було навчити студентів ефективно організовувати та виконувати самостійну роботу. Протягом модуля викладачі акцентували увагу на формуванні вмінь у студентів щодо раціональних методів самостійної роботи під час лекцій, підготовки до практичних і семінарських занять, а також проектування самоосвітньої діяльності. Обговорювалися психолого-педагогічні основи роботи з літературою, особливості конспектування джерел для підготовки доповідей і рекомендації щодо організації самостійної роботи для написання курсових, залікових робіт та екзаменів.

Актуальним питанням цієї теми стало планування часу для самостійної роботи майбутніх педагогів у процесі здобуття освіти у ЗВО. Студентам надавалися інструктивні матеріали (консультаційні картки, пам'ятки, зразки планів) і демонструвалися приклади планування, організації та самоконтролю з

боку викладачів. Формувалися практичні навички планування самостійної роботи (включаючи організацію спостережень і практичних завдань). Викладачі заохочували студентів до створення планів, покращення організації самостійної роботи та здійснення самоконтролю, а також контролювали їх діяльність у плануванні самостійної роботи і організації самоконтролю (зокрема, через регулярну перевірку виконання завдань з планування).

Складання перспективного плану самостійної роботи допомагає самоорганізувати особисту діяльність студента, виділяти ключові моменти і необхідні джерела. Зразком подібного планування є робочий щоденник студента, який варто розробляти на тиждень, місяць, півріччя, і краще у графічній формі (Додаток Ж). Він допомагає тримати перед очима, а отже, під контролем усю картину запланованого періоду. Для всіх робіт, що не мають конкретних термінів, потрібна друга частина плану – текстова у вигляді систематизованого списку справ.

Під час вивчення організації самостійної роботи викладач акцентував увагу студентів на правильному конспектуванні лекцій. Це включало запис теми, мети, плану, виокремлення основних та підпорядкованих тем, формулювання питань, використання абзаців і червоного рядка, а також виділення ключових моментів. Після занять відбувалися обробка та закріплення знань, а також виконання різних завдань, пов'язаних із змістом лекцій: виокремлення основних ідей, складання плану, підготовка опорних записів, аналіз логічних схем і розвиток навичок стислого викладу інформації.

Результати експерименту показали, що понад 80% першокурсників не вміють ефективно працювати з підручниками та бібліографічними матеріалами і не володіють багатьма методами читання. У школі їх навчали складати плани, тези та конспекти, хоча ця навичка засвоєна далеко не всіма. Водночас студенти не вміють анотувати, реферувати, рецензувати або складати огляди літератури, що є необхідним для майбутніх педагогів вже з перших тижнів навчання у закладах вищої освіти.

Визначивши основні труднощі, з якими стикаються студенти, ми перейшли до навчання ефективним методам самостійної роботи. Наприклад, ми пропонували завдання прочитати статтю з таких журналів, як «Профтехосвіта», «Професійно-технічна освіта України» або «Інноваційний досвід у професійно-технічній освіті», обсягом дві сторінки. Студенти мали з'ясувати основну думку, скласти план, тези та конспект, а також коротко висловити своє ставлення до прочитаного. Виконання завдання відбувалося поетапно. Перший етап полягав у уважному прочитанні статті, аналізі її змісту та відповіді на контрольні запитання: «Про що йдеться у статті? Чи підтверджується викладене? Які висновки можна зробити?» Більшість студентів успішно справилися з цим завданням, хоча не всі з них вміли формулювати короткі висновки. Тому було проведено кілька вправ для тренування навичок формулювання конкретних висновків.

Наступний етап роботи вимагав більш глибокого аналізу тексту. Студенти повинні були знайти та виділити смислові групи матеріалу, а також зазначити авторські прийоми, такі як опис, характеристика, пояснення, міркування, порівняння, доказ, систематизація, встановлення логічних зв'язків та узагальнення. Після перевірки виконання цього етапу ми виявили, що більшість майбутніх педагогів вміють виділяти основні ідеї, але не завжди здатні підбирати аргументи, плутають такі поняття, як опис і характеристика, а також не вміють систематизувати матеріал. Тому ми запропонували ряд тренувальних завдань, частина з яких виконувалася вдома, і лише переконавшись, що студенти почали оволодівати цими навичками, ми перейшли до наступних видів роботи.

На заняттях формували такі вміння роботи з науковими джерелами:

- уміння розбиратися в системі доведень та аргументацій, запропонованих авторами;
- усвідомлення і розуміння основних ідей, висновків, умовиводів;
- відокремлення другорядного, додаткового, описового матеріалу від основного;

- розуміння доцільності й доречності наведених у джерелі прикладів, ілюстрацій, схем, таблиць;
- уміння критично розібратися у змісті джерела; дати йому аргументовану самостійну оцінку;
- уміння навести власні приклади;
- уміння оформити вивчений матеріал.

Велася робота над формуванням навичок складання плану прочитаного матеріалу, що включає створення списку питань, піднятих автором, а також аналіз логіки викладу змісту. Студенти тренувалися в розробці структурних планів (що відображають структуру тексту) і логічних планів (що демонструють логіку аргументації) під час читання та після нього.

Ще однією важливою навичкою, яку обговорювали на науково-методичному семінарі, стало вміння робити виписки під час читання. Ці виписки містять точні цитати з тексту, які ілюструють ключові думки та факти.

Студенти також вчилися створювати конспективні (основні ідеї тексту), проблемно орієнтовані (вибір фрагментів, пов'язаних з конкретною проблемою або темою) та інформативні (конкретні дані, факти, цілі дослідження, вихідні дані, висновки, результати) реферати. Складені роботи оцінювалися за принципами та критеріями, такими як адекватність, інформативність, стислість і достовірність. Цей процес проходив від контролю з боку викладача до обговорення зі студентами, а також до взаємного і самоконтролю. На нашу думку, ця діяльність сприяла розвитку організаційних навичок самостійного навчання, зокрема контролю.

У процесі формування навички складання тез студенти практикувалися в узагальненні матеріалу через короткі формулювання стверджувального характеру, які містять стисле викладення основних ідей прочитаного без доказів, ілюстрацій та пояснень. Процес написання тез був структурований таким чином: 1) розділ тексту на частини та складання плану; 2) визначення головної думки в кожному фрагменті тексту та формулювання її у вигляді стверджувальної

пропозиції; 3) виклад цих ідей у формі тексту або окремих речень з використанням нумерації.

У ході роботи з формування вмінь резюмувати студенти навчалися викладати і наводити характеристику основних положень, висновків, головних підсумків, результатів прочитаного джерела.

Не менш важливим видом самостійної роботи було складання анотації (гранично стислої характеристики джерела, що розкриває його призначення, зміст, форму та інші особливості). У ході проведених тренінгів студенти навчалися складання анотацій двох категорій: описових та реферативних. В анотації першого типу наводився лише короткий опис матеріалу, без розкриття його змісту. У реферативній анотації викладався зміст матеріалу в гранично стислій і узагальненій формі. Важливо, що студенти також навчалися складання анотацій різного характеру. Так, у довідковій анотації розкривався змістовий аспект джерела, в рекомендаціях – ілюструвалося оптимальне використання інформації. Складені студентами анотації співвідносилися з такими вимогами, що ставлять до їх мови та стилю: точність, конкретність, інформативна навантаженість кожного слова, чіткий синтаксис. Під час практичних робіт використовувався прийом парних анотацій, сутність якого полягала у тому, що викладач або студенти визначали кілька статей з теми, що вивчається, а потім кожний студент індивідуально надавав коментарі з однієї зі статей. Після цього на занятті студенти, які коментували однакові статті, об'єднувалися в пари і вивчали коментарі один одного, порівнювали ключові моменти та синтезували інформацію в спільну анотацію.

Оскільки одним із різновидів самостійної роботи є підготовка індивідуального науково-дослідного завдання, то студенти під час семінару дослідили методіку організації цієї діяльності, мету, зміст, структуру та види, вивчили порядок оформлення, подання та захисту навчально-дослідних завдань.

За такої організації самостійної роботи отримуємо потрібну користь: по-перше, для того щоб гідно виступити, майбутні викладачі самостійно опрацьовують джерела інформації, що не належить до списку рекомендованої

основної літератури відповідної навчальної дисципліни; по-друге, готуючи доповідь, забезпечують візуалізацію навчального матеріалу; по-третє, долається майбутній страх публічного виступу перед аудиторією. Таким чином відбувається своєрідна підготовка до майбутньої професійної діяльності. Студенти продемонстрували свої вміння систематизувати, планувати, контролювати і корегувати свою самостійну діяльність без допомоги і контролю викладача. Відтак, майбутні випускники вчаться самостійно користуватись різними джерелами інформації, поглиблюють свої знання в певній галузі, розвивають логічне мислення та комунікативні вміння, формується прагнення до самовдосконалення, саморозвитку та самоосвіти.

Удосконалення навчально-методичного забезпечення організації самостійної роботи студентів сприяє поступовому накопиченню в майбутніх випускників досвіду самостійного пізнання та забезпеченню поетапного формування самоосвітньої компетентності.

Методика реалізації останньої педагогічної умови – *застосування цифрових технологій у процесі самоосвіти майбутніх педагогів професійного навчання* – мала на меті засвоєння студентами сукупності знань, умінь і навичок самоосвітньої діяльності з активним залученням у цей процес сучасних цифрових технологій.

Наші запропоновані форми та методи використання цифрових технологій як засобу самоосвіти передбачали їх застосування для пошуку, збору, обробки, зберігання та розповсюдження навчальних матеріалів. Це було необхідно для виконання вправ, творчих завдань, дистанційних методів навчання, проблемно-наукових підходів та проектних методів. У рамках реалізації цілей нашого дослідження планувалася активна взаємодія студентів під час занять, що включало їх участь у теоретичній та практичній діяльності. Використання елементів дистанційного навчання для організації індивідуальної та самостійної роботи майбутніх педагогів професійного навчання дало змогу на етапі експерименту не лише організувати самостійну діяльність за допомогою цифрових технологій, а й забезпечити її необхідними матеріалами, моделюючи

етапи самоосвітньої діяльності майбутніх випускників за допомогою методу оберненого навчання.

Навчальний процес реалізовувався з використанням комбінованої (змішаної, гібридної) форми навчання, враховуючи певні аспекти. По-перше, ця форма навчання слугує організаційною основою освітнього процесу, що базується на інформаційно-комунікаційних технологіях, таких як системи дистанційного навчання, хмарні технології та електронні освітні ресурси, які стали об'єктом дослідження під час занять відповідно до розроблених нами змістових модулів. По-друге, комбінована навчальна система сприяє організації самоосвітньої діяльності майбутніх педагогів професійного навчання, виділяючи конкретні напрями для цього. По-третє, застосування змішаної системи навчання для майбутніх фахівців професійно-технічної освіти демонструє переваги використання цифрових технологій в обробці інформації в інформаційно-освітньому середовищі.

Таким чином, змішане навчання є найбільш педагогічно виваженою формою організації навчального процесу засобами цифрових технологій, що забезпечує середню та високу частки самостійної роботи студентів.

Застосування комбінованого навчання під час вивчення тем складалося з таких етапів:

- самостійне опрацювання студентами теоретичного матеріалу з використанням технологій електронного, дистанційного або мобільного навчання;
- засвоєння практичних умінь і навичок у формі традиційних аудиторних занять з використанням інформаційно-комунікаційних технологій;
- обговорення проблемних ситуацій в он-лайн і/або оф-лайн режимі з використанням технологій електронного, дистанційного або мобільного навчання;
- поточний та проміжний контроль і оцінювання навчальних досягнень студентів з використанням автоматизованих засобів контролю, зокрема комп'ютерного тестування;

- проведення підсумкового контролю з дисципліни.

Основою організації змішаного навчання майбутніх педагогів професійної освіти стало використання дистанційних навчальних систем. Інформація може бути корисною лише за умови її доступності. Проблема пошуку інформації в Інтернеті є досить поширеною. Той факт, що необхідна інформація доступна на різних веб-ресурсах, не гарантує, що її можна легко знайти. Для вирішення цієї проблеми ми використовували універсальні пошукові системи (такі як Google, Bing, META, Ukr.net), системи кластеризації результатів (наприклад, Нігма), а також тематичні каталоги.

Проведене дослідження дозволило нам створити обґрунтовану стратегію навчання сучасних інформаційних технологій для майбутніх педагогів професійної освіти, акцентуючи увагу на їх активному застосуванні як інструменту для самоосвіти. Особливу увагу було приділено систематизації знань майбутніх викладачів практичного навчання про сучасні цифрові засоби та структуризації вже набутих знань у процесі освітньої та самоосвітньої діяльності.

Ми розглянули питання цифрового представлення інформації та способи її кодування, а також формати для текстової, числової та графічної інформації. Мобільні системи та додатки, які стали звичними для користувачів, належать до категорії інформаційно-комунікаційних технологій і потребують переосмислення в контексті освіти, зокрема мобільного навчання (m-learning). Онлайн і оффлайн комунікаційні засоби є не лише каналами зв'язку і джерелами інформації, а й додатковими можливостями для використання інформаційно-комунікаційних технологій у самоосвітній діяльності майбутніх педагогів професійного навчання.

Наприклад, студентам було запропоновано самостійно виконати завдання з аналізу апаратних складових підключення домашніх комп'ютерних систем до мережі. Результатом цієї роботи стали знання студентів про фізичні принципи взаємодії відкритих систем і способи їх взаємодії. Досліджуючи інформацію про домашні пристрої та методи їх підключення, майбутні викладачі знайомилися з

технічними характеристиками, можливостями та правилами використання цих пристроїв. Додатковим завданням для самостійної роботи було оцінювання ефективності існуючої системи підключення до Інтернет-провайдера. У методичних рекомендаціях не було надано прикладу визначення ефективності та рекомендованого програмного забезпечення. Таке формулювання завдання в рамках технології розвивального навчання сприяло розвитку досвіду самоосвітньої діяльності студентів. Відповідно до технології критичного мислення, це завдання спонукало їх порівнювати отриману інформацію зі своїм власним досвідом, що, в свою чергу, сприяло розвитку аналітичного мислення у майбутніх викладачів практичного навчання.

Мета самостійної роботи другого змістового модуля полягала у формуванні в майбутніх педагогів професійного навчання навичок створення навчального контенту та його активного використання в дистанційних курсах. Було підкреслено, що хоча виключно дистанційна форма навчання не має широкого застосування, комбінована (гібридна) форма є відмінним прикладом електронного навчання. Серед завдань самостійної роботи студентів було визначено системи організації інформаційних ресурсів, системи управління контентом загального призначення, а також хмарні технології в навчанні та системи дистанційної освіти. Наприклад, завдання включали розвиток навичок студентів у використанні сервісів для збору інформаційного матеріалу, таких як Яндекс, Google, Bing та META. Додатково, рекомендувалося досліджувати можливості тематичних груп у соціальних мережах та форумах.

Результатом цієї самостійної роботи стало вміння студентів реєструватися та знаходити спеціалізовані освітні ресурси для обміну методичним досвідом і формування навичок спілкування з майбутніми колегами.

Не менш важливими завданнями для самостійного опрацювання були ті, що стосувалися використання додаткових можливостей хмарних технологій, які не розглядалися у лекціях та лабораторних заняттях. Серед них: Календар Google (<http://google.com/calendar>), Мапи Google (www.google.com.ua/maps/) та Google Фото (<https://photos.google.com/>). Календар Google дозволив майбутнім

викладачам практичного навчання ефективно планувати навчальний час та час на самоосвіту. За допомогою цього інструменту студенти створювали графіки самоосвітньої діяльності, запрошення на навчальні та виховні заходи, а також нагадування про виконання завдань.

Мапи Google виявилися корисними для наочних демонстрацій з безпеки життєдіяльності, де студенти не лише виділяли небезпечні об'єкти і шляхи евакуації, а й розраховували відстані та час евакуації. Сервіс Google Фото надав студентам різноманітні інструменти для створення та редагування графічної інформації, що дозволило створювати анімації, колажі, спільні альбоми, схеми та графіки.

Отже, в процесі викладання вдосконаленої навчальної дисципліни ми досягли кількох цілей: демонстрація можливостей цифрових засобів для пошуку навчальної та довідкової інформації; використання цифрових засобів як мультимедійного інструменту для проведення демонстрацій у навчальному процесі; представлення цифрових технологій у ролі інструментів для моделювання ситуацій, явищ і об'єктів для навчальних та дослідницьких цілей; а також як засобу спільної навчальної діяльності майбутніх педагогів професійного навчання.

Отже, цифрові технології створюють умови для активізації пошуку, збору, збереження, опрацювання та представлення інформації, а відтак забезпечують формування самоосвітньої компетентності майбутніх педагогів професійного навчання.

Таким чином, розвиток самоосвітніх умінь майбутніх педагогів професійного навчання в процесі професійної підготовки було організовано шляхом упровадження в процес професійної підготовки майбутніх педагогів професійного навчання педагогічних умов: формування у студентів мотивації до самоосвіти; удосконалення навчально-методичного забезпечення організації самостійної роботи майбутніх; застосування цифрових технологій у процесі самоосвіти. Запропоновані нами форми і методи ефективної їх реалізації підлягають перевірці за допомогою контрольної діагностики за встановленими

критеріями і обраними методиками констатувального етапу педагогічного експерименту та порівняння отриманих результатів.

2.3. Експериментальна перевірка ефективності педагогічних умов розвитку самоосвітніх умінь майбутніх педагогів професійного навчання в процесі професійної підготовки

Для підтвердження результативності методики, що стосується педагогічних умов розвитку самоосвітніх навичок, була проведена експериментальна перевірка в процесі вивчення студентами дисциплін професійної підготовки. Метою формувального експерименту стало експериментальне підтвердження (або спростування) гіпотези, яка базується на припущенні про те, що дотримання визначених педагогічних умов може суттєво підвищити ефективність розвитку самоосвітніх навичок у майбутніх педагогів професійного навчання під час їхньої підготовки.

Для реалізації цієї мети на формувальному етапі експериментального дослідження було проведено експериментальне оцінювання впливу обґрунтованих педагогічних умов через впровадження методики розвитку самоосвітніх навичок у процес професійної підготовки. В ході експерименту проводились вимірювання, формувалася база даних результатів, а також здійснювалося поточне коригування відповідно до отриманих даних згідно з розробленою моделлю.

Педагогічний процес у контрольній групі здійснювався без реалізації визначених педагогічних умов.

На заключному етапі дослідження визначалася ефективність розроблених педагогічних умов. Для цього було повторно проведено діагностику студентів експериментальної та контрольної груп за критеріями сформованості самоосвітньої компетентності, використовуючи описані вище методики. Діагностика педагогічного процесу має велике значення, оскільки дозволяє виявити мотивацію студентів до самоосвітньої діяльності, оцінити їх знання з

цього питання, а також перевірити їхні вміння у використанні цифрових технологій в самостійному навчанні.

Отримані результати діагностики рівня розвитку самоосвітніх навичок майбутніх педагогів професійного навчання в процесі підготовки дозволяють зробити висновки про покращення якісних показників у експериментальній групі в порівнянні з контрольними.

Діагностика рівня мотивації самоосвітньої діяльності (табл. 2.2) показала зміщення мотивації студентів експериментальної групи в сторону мотивів прагнення до самовдосконалення і прагнення оволодіти новою інформацією з професії. Можемо припустити, що це є результатом підвищення уваги викладачів до самоосвітньої діяльності студентів, через впровадження методики розвитку мотивації до самоосвіти.

У всіх без винятку групах відбулося незначне зниження мотиву прагнення уникнути критики з боку викладачів та мотиву вступу на програму підготовки магістра.

Таблиця 2.2

Динаміка мотивації студентів до самоосвітньої діяльності

Мотиви	Контрольні групи		Експериментальні групи	
	На констатувальному етапі	На формуальному етапі	На констатувальному етапі	На формуальному етапі
1. Прагнення до самовдосконалення	2,9	3	3	4,4
2. Грошовий заробіток (стипендія)	4,3	4,0	4,4	4,1
3. Прагнення оволодіти додатковою інформацією з професії	3,6	3,5	3,45	3,8
4. Перспективи подальшої професійної діяльності	3,5	3,6	3,65	3,7
5. Почуття обов'язку, відповідальність	3,3	3,3	3,42	3,5
6. Необхідність підготовки до контрольних заходів	4,0	4,1	4,12	3,5
7. Прагнення уникнути критики з боку викладачів або одногрупників	4,05	4,05	4,07	3,3

8. Після отримання освітнього рівня бакалавр вступити на програму підготовки магістра	3,95	4	4,03	3,1
9. Задоволення від самого процесу і результату роботи	2,1	2,2	2,24	3,0
10. Звичка систематичної самоосвітньої діяльності	2,1	2,1	2,25	2,8

Бачимо зміщення мотивів із сторони зовнішніх позитивних (ЗПМ) і зовнішніх негативних (ЗНМ) на внутрішню (ВМ). У більшості студентів (89 %) експериментальної групи мотиваційний комплекс особистості (тип співвідношення між собою трьох видів мотивації: ВМ, ЗПМ і ЗНМ) змінився на позитивний $ВМ > ЗПМ > ЗНМ$ або $ВМ = ЗПМ > ЗНМ$.

Створення умов для саморегуляції, самооцінки та самоактуалізації студентів сприяло інтеграції зовнішніх і внутрішніх мотивів, де зовнішнім мотивом є прагнення досягнення, а внутрішнім – пізнавальний інтерес.

Після анкетування ми провели бесіди з респондентами, щоб визначити ставлення студентів до самоосвітньої діяльності в їхній майбутній професійній практиці. Виявилось, що студенти експериментальної групи підвищили свою мотивацію до цього виду діяльності.

Аналіз динаміки змін у ступені сформованості навичок планування власної самоосвітньої діяльності та створення умов для її успішного виконання показав, що в експериментальній групі було небагато студентів з високими показниками. Однак, після впровадження розробленої методики, рівень підвищився до високого і достатнього, зменшуючи кількість студентів з низьким рівнем, тоді як у контрольній групі показники залишилися практично незмінними.

Дослідно-експериментальна робота підтвердила ефективність запропонованого методичного комплексу для реалізації педагогічних умов. Особливу увагу слід звернути на процесуальний критерій, оскільки використання інтерактивних технологій та проведення спеціального семінару

значно підвищило рівень сформованості навичок організації, планування та виконання самоосвітньої діяльності у студентів.

Повторне тестування показало незначні зміни в контрольній групі щодо навичок пошуку та роботи з інформацією в порівнянні з експериментальною групою. За час дослідження студенти контрольної групи значно покращили свої вміння працювати з письмовими текстами та інформаційними джерелами в Інтернеті, навчилися складати конспекти та користуватися каталогами. Проте спеціально організовані перевірки на знаходження інформації в Інтернеті, професійних журналах та наукових статтях, а також складання таблиць і графіків продовжують викликати значні труднощі у студентів.

Студенти експериментальної групи показали значно кращі показники за всіма вміннями самоосвітньої діяльності процесуального критерію. Порівняння за процесуальним критерієм до та після проведення експерименту представлені в таблиці по середнім даним (табл.2.3)

Таблиця 2.3

Динаміка сформованості самоосвітньої компетентності за процесуальним критерієм на формульованому етапі експерименту

Уміння	Контрольні групи		Експериментальні групи	
	до	після	до	після
Навчально-інформаційні	3,3	3,5	3,2	4,5
Конструктивні	2,8	3,4	2,8	4,4
Комунікативні	3	3,6	2,6	4,4
Гностичні	2,8	3,4	2,8	4,2

Рівні сформованості самоосвітньої компетентності студентів за процесуальним критерієм визначені по карті самооцінювання (Додаток 3), відображені в таблиці 2.4

Таблиця 2.4

Розподіл студентів контрольної та експериментальної груп за рівнями сформованості процесуального компоненту самоосвітньої компетентності (на формувальному етапі експерименту)

Рівні / Групи	КГ,%	Кількість	ЕГ,%	Кількість
Низький	31,6	72	15,3	32
Достатній	60	137	58,9	121
Високий	8,4	19	25,8	53
Усього	100	228	100	206

Аналіз результатів дозволяє стверджувати про підвищення рівня умінь планувати, організовувати та скеровувати свою самоосвітню діяльність на професійне самовдосконалення. Суттєво збільшилася в експериментальній групі кількість студентів із високим рівнем сформованості самоосвітньої компетентності за даним критерієм (з 7 % до 25,8 %), та зменшилась кількість студентів із низьким рівнем (з 36 % до 15,3 %).

Одержані результати в області самоосвітніх умінь та здатності орієнтуватися в інформаційних потоках, а також аналіз знань, підтверджують надійність результатів впроваджених педагогічних умов. Дані свідчать про істотні покращення у навичках самоосвітньої діяльності студентів експериментальної групи в порівнянні з початковим етапом експерименту. У свою чергу, студенти контрольної групи продемонстрували лише незначні покращення. Рефлексивний критерій формування самоосвітньої компетентності студентів, який дозволяє адекватно оцінювати свої досягнення в постановці завдань і потребу в професійній рефлексії своєї самоосвітньої діяльності, був повторно самооцінений як студентами, так і експертами з числа викладачів.

Суб'єктивне оцінювання студентів експериментальної групи показало, що у них підвищилося бажання пізнати себе (на 38 %), впевненість у собі (на 42 %). 85 % опитаних вважають, що їхні здібності та вміння, як правило, відповідають висунутим до них вимогам. У контрольній групі відповіді майже не змінилися.

Рівні сформованості самоосвітньої компетентності за рефлексивним критерієм визначені по карті, відображені в таблиці 2.5

Таблиця 2.5

**Розподіл студентів контрольної та експериментальної груп за
рівнями сформованості контрольно-рефлексивного компоненту
самоосвітньої компетентності (на формувальному етапі експерименту)**

Рівні / Групи	КГ, %	Кількість	ЕГ, %	Кількість
Низький	41,4	94	19,3	40
Достатній	49,7	114	58,9	121
Високий	8,9	20	21,8	45
Усього	100	228	100	206

Протягом проведення експерименту були зафіксовані суттєві зміни в показниках процесуального та рефлексивного критерію рівня сформованості самоосвітньої компетентності майбутніх педагогів професійного навчання. У експериментальній групі значно зросла кількість випускників з високим та низьким рівнями цієї компетентності за вказаними критеріями порівняно з контрольною групою. Порівняння рівнів сформованості самоосвітньої компетентності студентів після завершення експерименту наведено в таблиці за мотиваційним, когнітивним, процесуальним та рефлексивним критеріями.

Таблиця 2.6

**Динаміка сформованості компонентів самоосвітньої компетентності
майбутніх педагогів професійного навчання після завершення
експерименту, %**

Рівні сформованості самоосвітньої компетентності	Компоненти	Контрольна група		Експериментальна група	
		На констатувальному етапі	На формувальному етапі	На констатувальному етапі	На формувальному етапі
Низький	Мотиваційний	45,6	42,1	46,7	15,5
Достатній		41,2	43,6	43,8	48,6
Високий		13,2	14,3	9,5	35,9
Низький	Когнітивний	47,6	41,7	49,5	14,3
Достатній		46,6	49,2	43,8	55,8
Високий		5,6	9,1	6,7	29,9

Продовж. табл 2.6

Низький	Процесуальний	37,1	31,6	36	15,3
Достатній		56,2	60	57	58,9
Високий		6,7	8,4	7	25,8
Низький	Рефлексивний	46,2	41,4	42,8	19,3
Достатній		48,1	49,7	50	58,9
Високий		5,7	8,9	7,2	21,8

Зіставлення даних, наведених у таблиці 3.23, свідчить, що на констатувальному етапі педагогічного експерименту в контрольній та експериментальній групах показники рівнів вираженості критеріїв самоосвітньої компетентності суттєво не відрізнялись. Переважали достатній та низький рівні сформованості самоосвітньої компетентності. Під дією експериментального чинника на формувальному етапі експерименту в більшості студентів експериментальної групи суттєво підвищився загальний рівень кожного з критеріїв самоосвітньої компетентності. Переважна частина студентів досягла достатнього та високого рівнів. У контрольній групі теж фіксувались позитивні зрушення, але вони не настільки яскраво виражені.

Графічне представлення результатів розподілу рівнів сформованості самоосвітньої компетентності на контрольному етапі педагогічного експерименту подано на рис. 2.2. для контрольної групи.

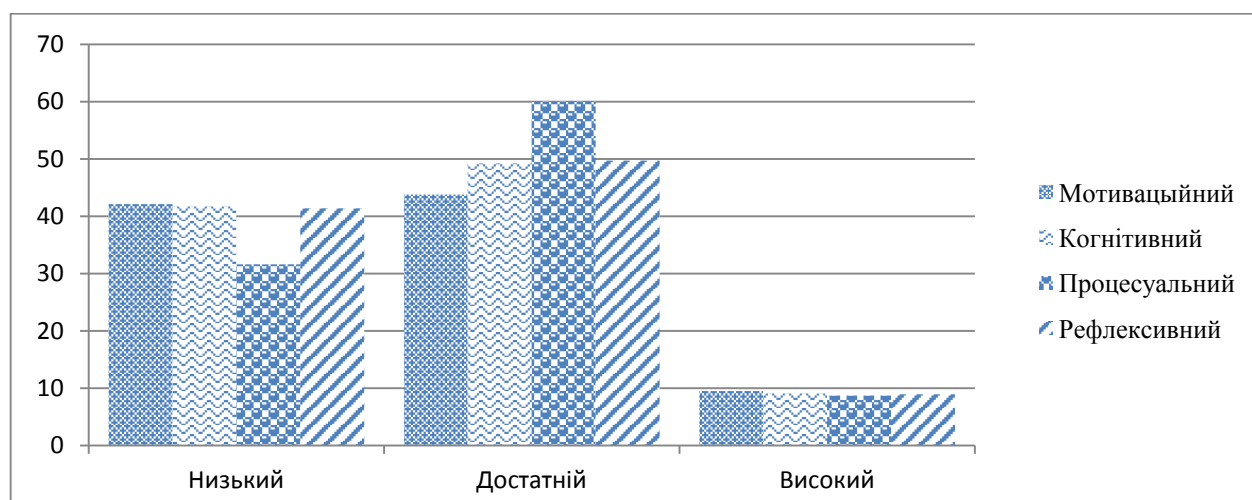

Рис. 2.2. Діаграма розвитку самоосвітніх умінь контрольної групи на контрольному етапі педагогічного експерименту

Графічне представлення результатів розподілу рівнів сформованості самоосвітньої компетентності на контрольному етапі педагогічного експерименту подано на рис. 2.3. для експериментальної групи.

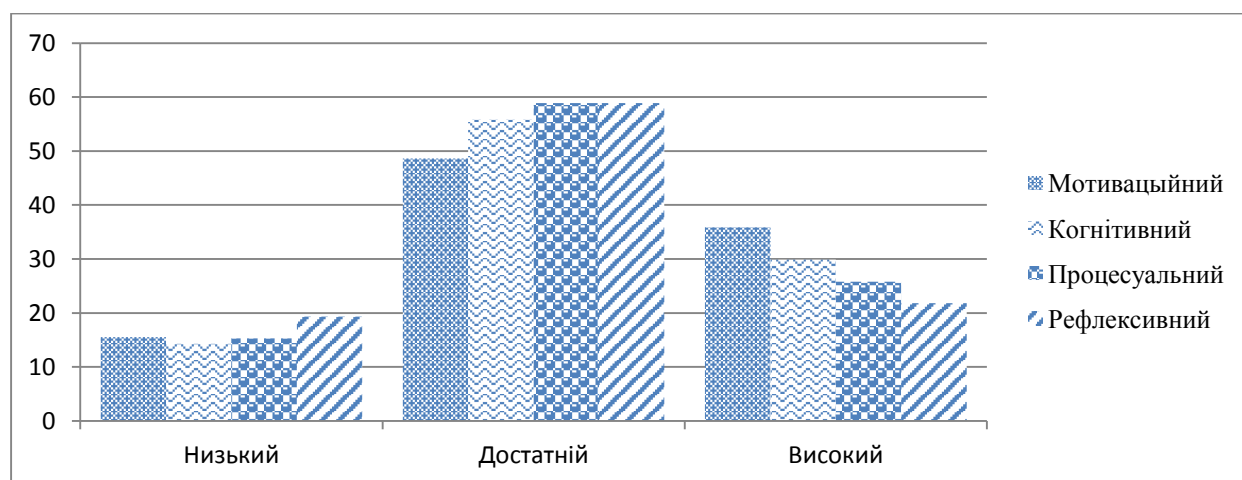

Рис. 2.3. Діаграма рівнів розвитку самоосвітніх умінь експериментальної групи на контрольному етапі педагогічного експерименту

Результати порівняльного аналізу емпіричних даних свідчать про те, що в контрольній групі рівень розвитку компонентів самоосвітньої компетентності залишився незмінним. У той же час в експериментальній групі спостерігалось зростання кількості студентів з високим і достатнім рівнями формування всіх складових досліджуваної компетентності, тоді як число студентів з низьким рівнем зменшилося. Зокрема, високий рівень мотиваційного компонента зріс на 26,4 %, достатній – на 4,8 %, а низький зменшився на 31,2 %; високий рівень когнітивного компонента підвищився на 23,3 %, достатній – на 12 %, а низький зменшився на 35 %; високий рівень процесуального компонента зріс на 18,8 %, достатній – на 1,9 %, а низький зменшився на 20,7 %; високий рівень рефлексивного складника підвищився на 14,6 %, достатній – на 8,9 %, а низький зменшився на 23,5 %.

Аналізуючи результати педагогічного експерименту, ми виявили, що рівні мотиваційного, когнітивного та рефлексивного компонентів прямо залежать від рівня сформованості процесуального компонента. Студенти з вищим рівнем навичок самоосвітньої діяльності показали значно більшу мотивацію до її

здійснення, що, на нашу думку, пов'язано з успішністю їхньої самоосвітньої роботи.

Результати проведеної дослідно-експериментальної роботи дозволяють стверджувати, що розроблена і реалізована методика формування самоосвітньої компетентності має позитивний вплив.

Після педагогічного експерименту студенти експериментальної групи стали більш об'єктивно оцінювати свої педагогічні можливості, краще усвідомлювати професійно важливі якості викладача практичного навчання в ПТНЗ, покращили свої навички самоосвітньої діяльності та самостійної роботи, а також здатність аналізувати особистісні якості, які сприяють успішності в їхній майбутній педагогічній діяльності.

Отже, зроблені висновки підтверджують гіпотезу дослідження, а розроблені педагогічні умови для формування самоосвітньої компетентності майбутніх педагогів професійного навчання виявилися ефективними.

ВИСНОВКИ

У магістерській роботі представлено розв'язання актуального наукового завдання щодо розвитку самоосвітніх умінь майбутніх педагогів професійного навчання в процесі професійної підготовки.

Проведене магістерське дослідження дало змогу сформулювати такі висновки:

1. На основі вивчення психолого-педагогічної та методичної літератури проаналізовано стан досліджуваної проблеми в педагогічній теорії і практиці. Вивчення проблеми розвитку вмінь та навичок самоосвітньої діяльності у вітчизняних та зарубіжних джерелах дало змогу констатувати, що в педагогічній теорії та практиці досліджували різноманітні аспекти самоосвітньої діяльності. Водночас недостатньо розробленими є науково-методичні підходи до розвитку самоосвітніх умінь майбутніх педагогів професійного навчання в процесі професійної підготовки.

2. Виявлено та обґрунтовано сукупність педагогічних умов, що впливають на ефективність розвитку самоосвітніх умінь майбутніх педагогів професійного навчання в процесі професійної підготовки: формування у студентів мотивації до самоосвіти; удосконалення навчально-методичного забезпечення організації самостійної роботи майбутніх педагогів професійного навчання у ЗВО; застосування цифрових технологій у процесі самоосвіти майбутніх педагогів професійного навчання.

3. Схарактеризовано методику розвитку самоосвітніх умінь майбутніх педагогів професійного навчання в процесі професійної підготовки, в основу якої покладено реалізацію компетентнісного, особистісно-орієнтованого, системного, рефлексивного, аксіологічного підходів та забезпечення виокремлених педагогічних умов.

4. Розроблена методика поетапного розвитку самоосвітніх умінь майбутніх педагогів професійного навчання в процесі професійної підготовки поєднує найбільш раціональні технології, методи і форми організації навчання: педагогічні технології – імітаційно-ігрова, контекстова, проблемно-розвивальна,

проектна, тренінгова тощо; методи – пояснювально-ілюстративний, репродуктивний, проблемного викладу, частково-пошуковий, дослідницький; форми – імітаційно-ігрові, проблемні, лабораторно-практичні заняття з елементами дослідництва, факультатив, гуртки тощо, цілісне застосування яких уможливило підвищення якості засвоєння студентами знань і вмінь з дисциплін циклу професійної підготовки і конкретизується завданнями спонукально-інформаційного, формувально-технологічного, рефлексійно-корекційного етапів.

5. Експериментальним шляхом доведено ефективність розроблених педагогічних умов розвитку самоосвітніх умінь майбутніх педагогів професійного навчання в процесі професійної підготовки. Динаміка рівнів розвитку самоосвітніх умінь майбутніх педагогів професійного навчання в процесі професійної підготовки до і після проведення формувального етапу експерименту показала відмінність досліджуваних параметрів на користь експериментальної групи. Так, в експериментальній групі збільшилася кількість студентів із високим і достатнім рівнями сформованості всіх компонентів досліджуваної компетентності та зменшилася із низьким, а саме: високий рівень сформованості мотиваційного компонента зріс на 26,4 %, достатній – на 4,8 %, низький зменшився на 31,2 %; високий рівень сформованості когнітивного компонента підвищився на 23,3 %, достатній – на 12 %, низький зменшився на 35 %; високий рівень сформованості процесуального компонента збільшився на 18,8 %, достатній – на 1,9 %, низький зменшився на 20,7 %; високий рівень сформованості рефлексивного компонента зріс на 14,6 %, достатній – на 8,9 %, низький зменшився на 23,5 %. У контрольній групі на завершення формувального експерименту кількість студентів з низьким та достатнім рівнями сформованості самоосвітньої компетентності суттєво не змінилася.

Отримана статистична значущість результатів експериментального дослідження підтверджена за допомогою використання методів математичної статистики, що дало змогу зробити висновок, що педагогічні умови розвитку самоосвітніх умінь майбутніх педагогів професійного навчання в процесі

професійної підготовки забезпечують статистично значущі відмінності отриманих результатів.

Таким чином, результати формувального етапу педагогічного експерименту доводять, що запропонована методика розвитку самоосвітніх умінь майбутніх педагогів професійного навчання є ефективною та може застосовуватися під час їх фахової підготовки. Основні положення, результати й висновки проведеного дослідження можуть бути використані в процесі підготовки педагогів професійного навчання технічних професій, у системі післядипломної освіти, у процесі підготовки.

Представлене дослідження не вичерпує всіх аспектів розв'язання проблеми розвитку самоосвітніх умінь майбутніх педагогів професійного навчання в процесі професійної підготовки і не претендує на остаточне її розв'язання в межах цієї розвідки. Подальший науковий пошук доцільно здійснювати в напрямі адаптації розробленої моделі до умов освітнього процесу вищих професійних навчальних закладів інших типів та рівнів, розроблення технологій розвитку самоосвітньої компетентності обдарованих студентів та студентів із заниженими академічними здібностями, оптимізації засобів у аспекті розвитку інтелектуально-творчого потенціалу майбутніх педагогів професійного навчання тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про освіту». Освіта України. Нормативно-правові документи. Київ : Міленіум, 2017. С. 11–38.
2. Постанова кабінету міністрів Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти від 29 квітня 2015 р. Київ. № 266. 2015. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/go/266-2015-п> (дата звернення: 07.07.2015).
3. Азізов Т., Мельник О. Стратегічний розвиток напрямку «Професійна освіта. Будівельна справа». Збірник наукових праць. Умань, 2013. Ч. 3. С. 9–14
4. Закон України «Про вищу освіту». Відомості Верховної Ради. 2014. № 37–38. 2004 с.
5. Коваленко О., Брюханова Н., Мельниченко О. Теоретичні засади професійної педагогічної підготовки майбутніх інженерів-педагогів в контексті приєднання України до Болонського процесу: монографія. Харків, 2007. 162 с.
6. Кривильова О. Використання педагогічних технологій у формуванні творчої особистості бакалавра-викладача практичного навчання. Проблеми підготовки сучасного вчителя. 2011. № 4(2). С. 80–86.
7. Про затвердження професійного стандарту «Педагог професійного навчання» від 20 червня 2020 р. Накз № 1182. Київ. 2015. URL: <https://surl.li/shfe0q> (дата звернення: 07.07.2024).
8. Бех І. Д. Виховання особистості: особистісно орієнтований підхід. — Київ: Либідь, 2003. 280 с.
9. Єрмакова С. С. Довідник з професійно-педагогічної практики викладача вищого технічного навчального закладу. Одеса, 2010. 408 с.
10. Бібік Н. М. Компетентнісний підхід: рефлексивний аналіз застосування. *Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи*. Київ: К.І.С., 2004. С. 47–52.
11. Овчарук О. В. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи. Київ: К.І.С., 2004. 112 с..

12. Манько В. М. Дидактичні умови формування у студентів професійно-пізнавального інтересу до спеціальних дисциплін. *Соціалізація особистості: збірник наукових праць Національного педагогічного університету ім. М. Драгоманова*. Київ, 2000. Вип. 2. С. 153–161.
13. Пришупа Ю. Ю. Формування самоосвітньої компетентності майбутніх інженерів-будівельників у процесі професійної підготовки : дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2016. 227 с.
14. Положення про організацію освітнього процесу в Глухівському національному педагогічному університеті імені Олександра Довженка. Глухів, 2015. 37 с.
15. Яцишин А. В. Медіаосвіта у підготовці майбутніх педагогів: теорія і практика. Київ: Педагогічна думка, 2018. 256 с.
16. Баркова О. В. Досвід створення наукової електронної бібліотеки в Національній бібліотеці України імені В.І. Вернадського. *Реєстрація, зберігання і обробка даних*. 2001. № 4. С. 51–62.
17. Гуревич Р. С., Кадемія М. Ю., Козяр М. М. Інформаційно-комунікаційні технології в професійній освіті майбутніх фахівців. Львів, 2012. 380 с.
18. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи: навчальний посібник. Київ, 2006. 352 с.
19. Базилюк Н. В., Ковтун Л. А. Самовдосконалення педагогів у навчально-виховному процесі. Все для вчителяю. Інформаційно-практичний бюлетень. 2008. № 11. С. 29–31.
20. Білоусова Л. І., Кисельова О. Б., Уліцька О. М. Формування позитивних мотивів самоосвіти в майбутніх педагогів. Засоби навчальної та науково-дослідної роботи. 2012. Вип. 37. С. 27–32.
21. Вовк Б.І. Формування самоосвітньої компетентності майбутніх педагогів професійного навчання: Дис....канд. пед. наук: 13.00.04. Глухів, 2018. 324 с.
22. Воропай Н. А. Формування самоосвітньої компетентності у майбутніх учителів початкових класів засобами інформаційно-комунікаційних технологій : дис. ... канд. пед. наук. Херсон, 2011. 240 с.

23. Демченко Ю. М. Формування самоосвітньої компетентності майбутнього вчителя математики у процесі професійної підготовки : автореф. дис.... канд. пед. наук. Кіровоград, 2016. 20 с.

24. Коваленко О., Брюханова Н., Мельниченко О. Теоретичні засади професійної педагогічної підготовки майбутніх інженерів-педагогів в контексті приєднання України до Болонського процесу: монографія. Харків, 2007. 162 с.

25. Манько В. М., Вовк Б. І. Самоосвітня компетентність як умова якісної професійної підготовки педагогів професійного навчання. Підготовка майстра виробничого навчання, викладача професійного навчання до впровадження в освітній процес інноваційних технологій. Матеріали всеукраїнського науково-методичного семінару (6 квітня 2016, м. Глухів). Глухів, 2016. С. 71–73.

26. Наливайко Г. В. Розвиток самоосвітньої компетентності вчителів початкових класів у системі підвищення кваліфікації : дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2012. 235 с.

27. Лузан П. Г., Сопівник І. В., Виговська С. В. Основи науково-педагогічних досліджень. Київ, 2010. 219 с.

28. Ничкало Н. Г. Державні стандарти професійної освіти: теорія і методика: монографія. Хмельницький, 2002. 334 с.

29. Освітньо-професійна програма (Професійна освіта (Агарне виробництво, переробка сільськогосподарської продукції)). Глухів, 2024 URL: https://drive.google.com/file/d/1W90Ix3GBTtgkcJQ8hpi0pd56jREmXoQ_/view (дата звернення 20.10.2024)»

30. Цюприк А. Л. Дидактичні умови організації самостійної роботи студентів на основі особистісно орієнтованого підходу. Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка. 2004. № 5. С. 69–74.

31. Шишкіна М. П., Спирін О. М., Запорожченко Ю. Г. Проблеми інформатизації освіти України в контексті розвитку досліджень оцінювання якості засобів ІКТ. Інформаційні технології і засоби навчання. 2012. № 1 (27). URL: <http://www.journal.iitta.gov.ua> (дата звернення: 02.03.2024).

32. Georgiev T. Georgieva E., Smrikarov A. M-learning – a New Stage of E-Learning. Proceedings of the 5th International Conference on Computer Systems and Technologies. Rouse, 2004. P. IV. 28-1 – IV. 28-5.

33. Juan Y., Yixiang S. The Initial Idea of New Learning Society which Based on Cloud Computing. Modern Educational Technology. 2010. Vol.20. №. 1. P. 14–17.

34. Kukulska-Hulme A., Traxler J. Mobile Learning: a Handbook for Educators and Trainers. London, 2005. 192 p.

ДОДАТКИ

Додаток А

Анкета для визначення рівня організації самостійної роботи
Шановний студенте!

Для подальшого удосконалення освітнього процесу просимо Вас оцінити організацію самостійної роботи на даний момент. Для цього виберіть варіант відповіді, що найбільш відповідає дійсності; намагайтеся максимально об'єктивно оцінити свої здібності.

Якщо Ви вважаєте, що запитання, зазначені в анкеті, вимагають доповнення або некоректно сформульовані, то просимо Вас внести свої корективи.

Відповідаючи на питання анкети обводьте кружечком номер тих відповідей, які відповідають Вашій думці.

1. Скільки часу Ви витрачаєте протягом тижня на деякі види самостійної роботи?

Види самостійної роботи	Годин у тиждень					
	0	1 -1,5	2 -2,5	3-3,5	4-4,5	5 і більше
Підготовка до занять (лекції, практичних, лабораторних робіт, семінарських, колоквиумів)	0	1 -1,5	2 -2,5	3-3,5	4-4,5	5 і більше
Робота з підручниками, конспектами, навчальними посібниками по циклу професійних дисциплін	0	1 -1,5	2 -2,5	3-3,5	4-4,5	5 і більше
Виконання рефератів, домашніх та індивідуально отриманих завдань, доповідей на семінарських заняттях, студентських конференціях	0	1 -1,5	2 -2,5	3-3,5	4-4,5	5 і більше
Робота за комп'ютером	0	1 -1,5	2 -2,5	3-3,5	4-4,5	5 і більше
Виконання курсового дослідження	0	1 -1,5	2 -2,5	3-3,5	4-4,5	5 і більше
Самостійна робота в лабораторіях	0	1 -1,5	2 -2,5	3-3,5	4-4,5	5 і більше
Підготовка до занять у період практики	0	1 -1,5	2 -2,5	3-3,5	4-4,5	5 і більше
Творчі проекти	0	1 -1,5	2 -2,5	3-3,5	4-4,5	5 і більше
Магістерські роботи	0	1 -1,5	2 -2,5	3-3,5	4-4,5	5 і більше

. Яким джерелам навчальної інформації Ви надасте перевагу?

- а) лекціям і семінарам;
- б) рекомендованим викладачем підручникам і посібникам;
- в) додатковій літературі в бібліотеці;
- г) засобам мультимедіа, мережі Інтернет.

3. Під час самостійної підготовки Ви намагаєтесь:

- а) свідомо регулювати потоки інформації, вибираючи тільки те, що потрібно;
- б) опрацьовувати як можна більше інформації, щоб нічого не пропустити;
- в) обмежувати кількість інформації, використовуючи тільки основне;
- г) інше: _____.

4. Як Ви оцінюєте свій рівень організації самостійної роботи?

- а) елементарний;
- б) низький;
- в) середній;

- г) достатній;
д) високий.
5. Чи маєте Ви графік планування своєї самостійної роботи на тиждень, місяць, рік?
- а) не маю;
б) іноді щось записую;
в) так, давно і постійно це роблю;
г) думаю, що це марна трата часу.
6. На Вашу думку, чи володієте Ви навичками самоконтролю свого навчання?
- а) так;
б) ні;
в) важко сказати.
7. Вкажіть причини, які на Вашу думку негативно впливають на організацію самостійної роботи:
- а) відсутність мотивації до навчання;
б) нестача часу;
в) відсутність навчально-методичного забезпечення організації самостійної роботи;
г) самостійна робота з окремих навчальних дисциплін не потрібна;
д) інше: _____.
8. Коли Ви займаєтесь самостійною роботою, виконуючи завдання викладача?
- а) у робочі дні після занять;
б) у вихідні дні;
в) не займаюсь, бо нема часу.
9. Чи допомагають Вам викладачі у формуванні навичок самостійної роботи?

	Надають допомогу	Не надають допомогу	Користуюся такою допомогою	Не користуюся такою допомогою	Даний вид діяльності на факультеті відсутній
Під час лекцій					
Під час проведення практичних і семінарських					
Під час проведення консультацій					
У процесі проведення лабораторних робіт					
При підготовці доповідей та рефератів					
Під час проходження педагогічної практики					

10. Чи хотіли б Ви підвищити ефективність своєї самостійної роботи?
- а) так;
б) ні;
в) можливо;
г) частково.

Щиро вдячні за співпрацю!

Додаток Б

Анкета

Визначення джерел інформації, які студенти використовують у процесі навчальної діяльності

Шановний студенте!

Для удосконалення освітнього процесу просимо Вас вказати джерела інформації, які Вами використовуються під час самопідготовки.

Якщо Ви вважаєте, що запитання, зазначені в анкеті, вимагають доповнення або некоректно сформульовані, то просимо Вас внести свої корективи.

Відповідаючи на питання анкети поставте відмітку у клітинці, яка відповідає Вашій думці.

Обладнання: форма для відповідей опитувального листа.

№ п/п	Джерело навчальної інформації	Періодичність використання			
		Не менше 1-2 разів у тиждень	Не менше 1-2 разів у місяць	Приблизно 1-2 рази на півроку	Не використовую
1.	Мережа Інтернет, соціальні мережі				
2.	Електронні підручники				
3.	Електронні бібліотеки				
4.	Електронні бази даних				
5.	Електронні навчальні програми				
6.	Телебачення				
7.	Виставки технічної творчості, екскурсії				
8.	Майстер-класи				
9.	Література професійного спрямування				
10.	Друковані ЗМІ				
11.	Семінари, конференції,				
12.	Факультативи, курси				
13.	Інші джерела навчальної інформації				

Щиро вдячні за співпрацю!

Навчально-методичний семінар
«Самостійна робота майбутніх педагогів професійного навчання»
Програма навчально-методичного семінару
ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Сучасне суспільство потребує висококваліфікованих педагогів професійного навчання, оскільки саме вони готують робітничий потенціал країни, від якого залежить економічна потужність держави та добробут нації.

Ефективне виконання майбутніми педагогами своїх виробничих функцій (з-поміж яких організація професійного навчання учнів освітніх закладів; розроблення технологій та методик професійного навчання; створення дидактичного забезпечення навчального процесу; формування в учнів та слухачів умінь та навичок щодо застосування отриманих знань у практичній діяльності; проведення різних видів та типів контрольних-діагностичних заходів під час теоретичного та виробничого навчання тощо) можливе за умови сформованості у них навичок самостійної діяльності.

Тому на сучасному етапі розвитку системи вищої освіти організація самостійної роботи майбутніх педагогів професійного навчання набуває дедалі більшого значення і стає одним із основних компонентів їхньої професійної підготовки.

Необхідно перетворити студента з пасивного споживача знань на активного їх творця, який би міг визначити проблему, проаналізувати шляхи її вирішення, знайти оптимальний результат і довести його ефективність.

Реформа вищої освіти, що відбувається нині, пов'язана із переходом освітньої теорії й практики від парадигми викладання до парадигми самоосвіти. У цьому аспекті варто визнати, що самостійна робота майбутніх педагогів професійного навчання є не просто важливою формою освітнього процесу, а її основою.

Ефективне планування та організація самостійної роботи студентів у навчальних аудиторіях, лабораторіях, читальних залах, на об'єктах майбутньої професійної діяльності формує сучасного фахівця, здатного до практичного застосування осмисленої інформації та прийняття професійних рішень.

Головна мета самостійної пізнавальної діяльності студентів – навчитися індивідуально здобувати, оновлювати, поповнювати знання, плідно використовувати їх під час навчання та в подальшій професійній діяльності. Обов'язок кожного викладача – продемонструвати, що готовність до постійного пошуку нового, актуального знання, його опрацювання та вміння застосувати на практиці є вкрай важливою для майбутніх фахівців.

Мета навчально-методичного семінару полягає у сприянні інтелектуальному розвитку особистості студентів, цілеспрямовано і системно формувати в майбутніх педагогів професійного навчання здатності до самоосвіти.

Зміст навчально-методичного семінару побудовано на основі сучасних уявлень про сутність самостійної роботи, її значення для підготовки високкваліфікованих фахівців та самоосвіти студентів, наведено найбільш

ефективні форми організації самостійної роботи, запропоновано орієнтовні завдання (теми рефератів, доповідей, екскурсій та навчальних дискусій, проблемні й творчі питання), що вони можуть виконувати під час навчання (самостійно або під керівництвом викладача).

Семинар розроблено з метою надання допомоги студентам у плануванні та організації самостійної роботи, у підготовці до занять, у самоорганізації та координації діяльності під час навчання та самоосвіти.

Завданням семінару є:

- забезпечити студентів знаннями щодо сутності самостійної роботи;
- формування у слухачів стійкої мотивації до самостійної роботи;
- поглибити і розширити знання про види та форми самостійної роботи, її функції;
- ознайомити з прийомами і методами ефективної самостійної роботи в аудиторний та позааудиторний час.

Семинар розрахований на 60 загальних години та передбачає проведення лекцій, практичних занять, круглих столів, дискусій, тренінгових занять та самостійної підготовки. У результаті проходження семінару суб'єкти освітнього процесу повинні *знати*:

- зміст понять «самостійна робота», «пізнавальна діяльність студента», «самоосвіта», «саморозвиток», «самоосвітня компетентність», «самоосвітня компетентність майбутнього педагога» та ін.;
- методи і форми самоосвіти та самовиховання;
- види та форми самостійної роботи студента;
- як організувати продуктивну самостійну роботу;
- правила роботи з навчальною і науковою літературою;
- методи пошуку та аналізу інформації;
- форми ведення записів, методи і прийоми читання тексту;
- можливості технічних засобів, технічної літератури, довідників у розвитку інтелекту особистості;
- прийоми правильної дикції, техніки мовлення, етапи навчально-проектної діяльності;
- вимоги до доповіді, презентації; складові техніки мовлення тощо.

уміти:

- мотивувати та стимулювати свою самостійну діяльність, здійснювати самоконтроль;
- самостійно планувати свій бюджет часу, розробляти власну програму самоосвіти;
- продуктивно організувати власну самостійну роботу;
- створювати сприятливі умови для самостійної роботи з інформацією: робота з конспектом, завчасно підбирати необхідну літературу, робити замітки, складати картотеку за темами із зазначенням цікавого тощо;

- здійснювати аналіз інформації: розуміти прочитане, конспектувати, анотувати, робити виписки, систематизувати матеріал, узагальнювати, виділяти головне, аналізувати факти та явища тощо;

- вести записи (конспектувати, реферувати, анотувати, конденсувати тощо);

- продуктивно використовувати комп'ютер у навчально-науковій діяльності;

- працювати з електронними джерелами інформації: електронними посібниками, базами даних тощо;

- розбиратися в системі доведень та аргументацій, запропонованих авторами;

- готувати доповідь та її презентацію;

- виступати перед аудиторією;

- володіти методами і прийомами самонавчання, самовиховання;

- раціонально організувати самостійну пошуково-дослідницьку діяльність: виділяти першочергові завдання, осмислювати обсяг самостійної роботи, ставити мету та складати графік на день, тиждень, семестр.

Навчальна програма семінару розроблена для студентів, що розпочинають навчатися у ЗВО. Тематика семінару розподілена на три взаємопов'язані змістові модулі:

I - «Теоретичні аспекти організації самостійної роботи студентів»;

II - «Мотиваційна основа організації самостійної роботи».

III – «Організація самостійної роботи майбутніх викладачів практичного ПТНЗ».

Програма семінару представлена теоретичними та практичними блоками, а також самостійною роботою.

Теоретичний блок представлений інтегрованою та проблемно-моделювальною лекцією, яка проводиться із використанням таких методів: розповідь, пояснення, демонстрування.

Практичний блок представлений практичними роботами, круглим столом та тренінгами з використанням проблемно-пошукових, моделювальних, та творчо-репродуктивних методів.

Самостійна робота представлена опануванням нового матеріалу, який не ввійшов до змісту лекцій, із подальшою підготовкою до створення проекту та повторенням теоретичного матеріалу, засвоєного на лекціях, його систематизація та узагальнення.

Зміст семінару

Модуль 1

Теоретичні аспекти організації самостійної роботи студентів

Тема 1.1. Самостійна робота як педагогічне явище.

Погляди науковців щодо сутності понять «самостійна робота», «пізнавальна діяльність», «самоосвіта», «саморозвиток», «самоосвітня компетентність». Дослідження вчених-педагогів та психологів стосовно проблеми організації самостійної роботи студентів.

Тема 1.2. Загальна характеристика змісту самостійної роботи студентів. Види та форми самостійної роботи студента.

Сутність і структура самостійної роботи студентів (СРС). Види та форми самостійної роботи студента. Базова і додаткова СРС. Функції самостійної роботи. Розподіл СРС і зміст завдань. Вимоги до студента під час виконання самостійної роботи під контролем викладача.

Тема 1.3. Ефективні шляхи планування самостійної роботи.

Особливість освітнього процесу у вищій школі. Етапи самовдосконалення (самопізнання, планування, реалізація програми самовдосконалення, контроль і регуляція). Правила системності в самоосвітній роботі. Дотримання графіка самостійної роботи. Самообмеження і дисципліна. Раціональна організація самоосвітньої діяльності: абетка самовдосконалення. Складання учасниками семінару програми самовдосконалення. Навчальний час студента. Ритм у роботі студента. Планування самостійної діяльності. Складання перспективного плану самостійної роботи студента.

Тема 1.4. Круглий стіл: «Самостійна робота студентів як важливий фактор навчання в університеті». Зустріч із видатною людиною (митець, учений, бізнесмен, майстер виробничого навчання).

Мета: Розглянути особливості організації самостійної роботи студентів в умовах вищого навчального закладу. Студенти працюють у малих групах, а потім об'єднуються за «круглим столом» і висловлюють свої міркування стосовно питань.

Питання для обговорення:

- адаптація студентів першого курсу до самостійної навчальної роботи;
- оволодіння методикою самостійної роботи під час лекційного заняття та відпрацювання лекції;
- роль і місце самостійної роботи у засвоєнні студентом навчального матеріалу;
- особливості організації самостійної роботи студентів-першокурсників, труднощі та шляхи їх вирішення.

Тема 1.5. Дискусія: «Підвищення ефективності самостійної роботи, як проблема вищої школи».

Мета: Дослідити ефективні шляхи здійснення самостійної роботи у закладі вищої освіти.

Питання для дискусії:

1. Засоби підвищення ефективності самостійної роботи студентів під час проведення різних видів навчальних занять.
2. Оптимізація методів викладання, впровадження у навчальний процес нових освітніх технологій, які підвищують продуктивність праці викладача.
3. Активне використання інформаційних технологій під час самостійної роботи студента.
4. Широке впровадження комп'ютеризованого тестування.
5. Удосконалення методики проведення педагогічних практик та науково-дослідної роботи студентів.
6. Модернізація системи курсового проектування.
7. Організаційні фактори успішності самостійної роботи.
8. Методичні фактори успішності самостійної роботи.
9. Обговорення книги Л. Одинцова «Как научиться хорошо читать».

Модуль 2.

Мотиваційна основа організації самостійної роботи

Тема 2.1. Формування стійкої мотивації до самостійної роботи.

Мотиваційна сторона самостійної роботи. Зовнішня мотивація. Внутрішня мотивація. Загальні стратегії формування мотивів самостійної роботи. Методи мотивації самостійної навчальної діяльності.

Тема 2.2. Вольові якості як чинник впливу на продуктивність самостійної роботи.

Типи особистості за проявом вольових якостей. Формування вольових якостей особистості студента в процесі самостійної роботи. Дисциплінованість. Наполегливість. Сміливість. Ініціативність. Самостійність. Сугестивність. Самостійність. Робота студента над собою, прагнення виробити необхідні вольові якості.

Тема 2.3. Мотивація самоосвітньої діяльності.

Проведення методики діагностики особистості на мотивацію до успіху та невдач Т. Елерса. Мотивація успіху і побоювання невдачі» (МУН). Мотивація професійної діяльності (Методика діагностики вольових якостей М. Чумакова).

Модуль 3

Організація самостійної роботи майбутніх педагогів професійного навчання

Тема 3.1. Тренінг «Організація самостійної роботи під час аудиторних занять та підготовки до них».

Формування знань та практичних навичок самостійної роботи під час лекційного заняття та підготовка до нього. Підготовка до лекційного заняття. Самостійна робота на лекції. Підготовка до практичних, лабораторних занять. Організація та проведення консультацій.

Тема 3.2. Тренінг «Організація позааудиторної самостійної роботи студентів».

Формування знань та практичних навичок позааудиторної самостійної роботи. Робота з навчальною, науковою, науково-популярною та довідковою літературою. Правила самостійної роботи студентів із навчальною літературою. Підготовка доповідей. Рекомендації щодо оприлюднення наукової доповіді. Основні правила оформлення презентації. Складання тез, резюме, анотації. Методика виконання курсових робіт. Рекомендації з підготовки до захисту курсової роботи. Підготовка наукової статті, тез доповіді. Підготовка до заліку, іспиту. Самостійний інформаційний пошук в Інтернеті.

Тема 3.3. Методика організації науково-дослідної роботи.

Загальні засади науково-дослідної роботи студентів (НДРС). Зміст і структура НДРС. Види і форми науково-дослідної роботи студентів. Предметний науковий гурток. Проблемні студентські лабораторії (ПСЛ). Науково-практичні конференції. Послідовність виконання НДРС. Оформлення результатів дослідження.

Тема 3.4. Оцінювання результатів самостійної роботи студентів в умовах бально-рейтингової системи навчання.

Бально-рейтингова система оцінювання самостійної роботи студентів. Техніка оцінюванні СРС. Шкала оцінювання завдання самостійного завдання. Критерії оцінювання результатів самостійної роботи. Форми керівництва самостійною роботою студентів. Методи оцінювання самостійної роботи студентів.

Теми для обговорення

1. Самостійна робота студентів як важливий компонент вищої освіти.
2. Місце та роль самостійної роботи студентів у навчальному процесі.
3. Шляхи організації самостійної роботи пізнавально-пошукового типу.
4. Шляхи організації самостійної роботи творчого типу.
5. Шляхи організації самостійної роботи пізнавально-критичного типу.
6. Творчі та проблемно-пошукові методи самостійного набуття знань.
7. Зміст і види самостійної роботи студента із застосуванням технології мобільного навчання.
8. Організаційно-методичне забезпечення самостійної роботи студента.
9. Матеріально-технічне та інформаційне забезпечення умов для самостійної роботи студента.
10. Шляхи організації самостійної роботи відтворюючого типу.

Список рекомендованої літератури

1. Постанова Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 р. № 266 «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти». URL: <http://rada.gov.ua> (дата звернення: 19.09.2016).
2. Лузан П. Г. Формування активності студентів у навчанні: монографія. Київ, 1998. 294 с.

3. Лузан П. Г. Теорія і методика формування навчально-пізнавальної активності студентів. Київ, 2004. 272 с.
4. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ, 1997. 376 с.
5. Бендера І. М. Організація самостійної роботи студентів агроінженерних спеціальностей у вищих навч. закладах: навчальний посібник. Кам'янець-Подільський, 2009. 384 с.
6. Алексеєнко Т. А. Формування пізнавальної активності студента в умовах блокової організації навчання. Київ, 1995. 25 с.
7. Болюбаш Я. Я. Організація навчального процесу у вищих закладах освіти: навч. посіб. для слухачів закл. підвищ. кваліфікації системи вищої освіти. Київ, 1997. 64 с.
8. Базакуца В. А. Модульна система навчання як ефективна форма стимулювання пізнавальної діяльності студентів. *Нові технології навчання*. 1992. № 7. С. 119–122.
9. Бухлова Н. В. Сутнісний зміст поняття «Самоосвітня компетентність». *Наукова скарбниця освіти Донеччини*. Донецьк, 2008. 125 с.
10. Зязюн І. А. Інтелектуально-творчий розвиток особистості в умовах неперервної освіти. *Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи*. Київ, 2000. С. 11–57.
11. Кузьмінський А. І. Педагогіка в запитаннях і відповідях: навчальний посібник. Київ, 2006. 311 с.
12. Мишковська Т. Д. Формування дослідницько-педагогічних умінь студентів модульної організації процесу навчання : автореф. дис. ... канд. пед. наук. Тернопіль, 1999. 19 с.
13. Онофрейчук Д. П. Система консультацій и повышение эффективности самостоятельной работы студентов. *Новые подходы к организации самостоятельной работы студентов по общественным наукам*. Киев, 1991. С. 61–63.
14. Проскурина Н. Я. Познавательная деятельность – решающее условие формирования творческого потенциала студентов. *Новые подходы к организации самостоятельной работы студентов по общественным наукам*. Киев, 1991. С. 5–9.
15. Ушакова Н. М. Новітні навчальні ресурси – передумова реалізації вимог Болонського процесу. *Освіта України*. 2004. № 91. С. 8.
16. Як правильно скласти запит для пошукової системи Google. URL: <http://samoosvita.in.ua/yakpravylno-sklasty-zapyt-dlya-poshukovoyi-systemy-google/>
17. Вертипорох О. В. Як написати наукову роботу з літератури: методичні рекомендації. Черкаси, 2014. 70 с.

Схема рефлексивного звіту студентів про роботу в навчально-методичному семінарі «Самостійна робота майбутніх педагогів професійного навчання»

1. За даний період Ви:

зрозуміли _____

дізналися _____

навчилися _____

стали _____

відкрили в собі _____

відкрили в інших _____

відчули _____

2. Із усіх умінь, які Ви здобули, найважливішими вважаєте _____

Обґрунтуйте свою відповідь.

3. Найпліднішими особисто для Вас виявилися заняття (вправи) _____

Обґрунтуйте свою відповідь.

4. З якими труднощами в роботі по самоосвіті Ви зіткнулися у цей період? Яким чином їх подолали? _____

5. Які фактори (за рамками навчально-методичного семінару) у даний період навчання сприяли вдосконаленню самоосвіти? Які перешкоджали? _____

6. На скільки Ви задоволені результатами своєї роботи? _____

Обґрунтуйте свою відповідь.

7. Відсутність (недостатній розвиток) яких умінь і якостей Вам заважає у самостійній роботі? _____

Щиро вдячні за співпрацю!

Додаток Ж

**Інформація про розподіл годин і рейтингових балів із дисципліни
«Трактори та автомобілі»
Тематичний план дисципліни**

№п п/п	Назва змістових модулів	Кількість запланованих годин				
		Всього	Ауд.	Лекп.	ЛР	СР
Модуль I. Двигуни тракторів і автомобілів та їх системи						
1.	ЗМ 1. Двигуни тракторів та автомобілів та їх системи	30	10	6	4	20
2.	ЗМ 2. Механізми та системи поршневих двигунів	45	20	10	10	25
3.	ЗМ 3. Електрообладнання та пуск двигунів внутрішнього згорання	36	16	8	8	20
	Тематичний контроль за модулем I					10
Модуль II. Трансмісія та ходова частина тракторів та автомобілів						
4.	ЗМ 4. Трансмісія та робоче обладнання тракторів і автомобілів	47	22	10	12	25
5.	ЗМ 5. Ходова частина і механізми керування	17	12	6	6	5
	Тематичний контроль за модулем II					10
<i>Всього за заліковий модуль</i>		195	80	40	40	115

Розрахунок рейтингових балів за видами модульного контролю

№п п/п	Вид діяльності (роботи)	Вартість у балах	К-сть	Всього балів
1.	Підготовка до лекцій, ведення конспекту, самостійне опрацювання теоретичного матеріалу	0,5	20	10
2.	Лабораторні заняття виконання самостійних та домашніх завдань	0,5	20	20
3.	Активна діяльність на лабораторних роботах, виконання аудиторних завдань. Захист лабораторних робіт	0,5		
4.	Колоквіум №1, №2, №3	7	3	21
5.	Тематичний контроль №1, №2	12	2	24
6.	Творчі завдання, індивідуальна робота	5	3	15
7.	Самостійні роботи № 1-3	3,3,4	3	10
Загальна сума рейтингових балів				100

Розподіл рейтингових балів за модулями

№п п/п	Змістові модулі	Лекції	Лр.	СР	Кол.	Тем. конт	Творчі завдання	Всього балів
1.	Двигуни тракторів та автомобілів	1,5	2	3	7	12	5	100
2.	Системи поршневих двигунів	2,5	5				5	
3.	Електрообладнання та пуск двигунів внутрішнього згорання	2	4	3	7	12	5	
4.	Трансмісія та робоче обладнання тракторів і автомобілів	2,5	6	4				
5.	Ходова частина і механізми	1,5	3					
Максимальна сума балів		10	20	10	21	24	15	100

Зразок планування самостійної роботи студента на тиждень

День	№	Вид заняття	Замітки
Пн 10	1		
	2	Лекція	Самостійно розглянути марки мастил
	3		
	4		
	5		Підготовка до колоквіуму
Вт 11	1		
	2	Лабораторна робота	Виконати домашнє завдання
	3		
	4		
	5	Консультація	Запитати щодо завдань щодо колоквіуму Підготовка до колоквіуму
Ср 12	1		
	2	Лекція	Буде колоквіум
	3		
	4		
	5		Підготовка до тематичного контролю №2
Чт 13	1		
	2		
	3		
	4		
	5		Підготовка до тематичного контролю №2
Пт 14	1		
	2		
	3	Лабораторна робота	Контрольна робота
	4		
	5		Підготовка до екзамену
Сб 15	1		
	2		
	3		
	4		
	5		Підготовка до екзамену
Нд 16	1		
	2		
	3		
	4		
	5		Підготовка до екзамену

Додаток 3

Карта самооцінювання рівня сформованості самоосвітніх умінь за процесуальним критерієм

Мета: визначити рівень сформованості у студентів самоосвітніх умінь за процесуальним критерієм.

Методика проведення. Досліджуваним пропонується за п'ятибальною системою оцінити вказані показники процесуального критерію за їх значимістю: 1 бал відповідає мінімальній значимості, 5 балів – максимальній.

№ п/п	Показники	Код відповіді
1.	Уміння планувати самоосвітню діяльність	1 2 3 4 5
2.	Володіння сучасними способами і методами пошуку інформації	1 2 3 4 5
3.	Уміння користуватися довідниками (словниками та енциклопедіями) різного типу	1 2 3 4 5
4.	Уміння з обробки та подання інформації	1 2 3 4 5
5.	Навички самостійної роботи з навчальними посібниками, словниками, довідниками та іншими джерелами інформації	1 2 3 4 5
6.	Уміння складати бібліографічні записи і списки. Користуватися каталогами в бібліотеках	1 2 3 4 5
7.	Уміння залучати додаткові книги, статті по темі вивчення	1 2 3 4 5
8.	Уміння систематизувати і зберігати виписки з підручників зручні для знаходження і відбору	1 2 3 4 5
9.	Уміння використання електронних баз даних і засобів пошуку інформації	1 2 3 4 5
10.	Уміння складати короткі та розгорнуті конспекти	1 2 3 4 5
11.	Уміння аналізувати інформацію	1 2 3 4 5
12.	Уміння володіти різними типами читання	1 2 3 4 5
13.	Уміння доводити, обґрунтовувати судження	1 2 3 4 5
14.	Уміння переносити знання та вміння в нові ситуації	1 2 3 4 5
15.	Здатність до аналізу педагогічної діяльності	1 2 3 4 5
16.	Практичні навички успішного використання інформаційно-пошуковими, інформаційно-аналітичними та технологічними вміннями	1 2 3 4 5
17.	Уміння складати схеми, таблиці, графіки, робити їх аналіз	1 2 3 4 5
18.	Уміння необхідні для оперування інформацією, знання інформаційних ресурсів у сфері освіти	1 2 3 4 5
19.	Уміння користуватися оргтехнікою та банком комп'ютерної інформації	1 2 3 4 5
20.	Уміння перебудовувати систему діяльності	1 2 3 4 5

Обробка та інтерпретація результатів тесту

Підрахувати загальну кількість балів, отриману за процесуальним критерієм сформованості самоосвітніх умінь. Розподіл балів по рівнях наведені в таблиці.

	Низький	Середній	Високий
1. Процесуальний	35 і менше	36-54	55 і більше